

บทที่ 2

บริบทของพื้นที่ศึกษา

บทนี้เป็นการนำเสนอข้อมูลของพื้นที่ศึกษาเพื่อทำความเข้าใจบริบทของพื้นที่ โดยมี การนำเสนอด้านต่างๆ ดังนี้คือ สภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์กายภาพของพื้นที่ ประกอบด้วยทำเลที่ตั้ง และลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ทรัพยากรน้ำ สัตว์น้ำและแหล่งน้ำ ทรัพยากรดินและ ที่ดิน ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า สังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ความเป็นมา ของชุมชนบ้านทะเลน้อย และด้วยสาเหตุที่เลือกชุมชนบ้านทะเลน้อยเป็นกรณีศึกษา เพราะมี ประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน และอีกทั้งในบางส่วนของชุมชนที่ตั้งอยู่ในและใกล้เขตห้าม ล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย อีกทั้งประเด็นสำคัญของการศึกษาเป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้และการจัดการ ทรัพยากรของชุมชนตั้งแต่ก่อนปี 2518 ถึงปัจจุบันสามารถแบ่งออกเป็นสามช่วงเวลา กินเวลากว่า 30 ปี ในปัจจุบันทรัพยากรทั้งที่ดิน น้ำ สัตว์น้ำนาชนิด ถูกควบคุมและจัดการโดยรัฐในรูปของการ จัดตั้งเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ข้อมูลอีกด้านหนึ่งคือพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเพราะสามารถให้คำตอบของการศึกษาเรื่องราวในอดีตทั้งด้านนโยบาย แนวทางการปฏิบัติ และวิธีการจัดการ โดยรัฐ จะช่วยให้การวิเคราะห์เชื่อมโยง ทำความเข้าใจใน เนื้อหาที่ศึกษามีความต่อเนื่องมากยิ่งขึ้น และยังทำให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อชุมชน บ้านทะเลน้อยว่าส่งผลกระทบต่ออย่างไรบ้างต่อการจัดการทรัพยากรของชุมชน ในบทนี้จึงเป็นการ กล่าวถึงบริบทของพื้นที่ เพื่อศึกษาในเรื่องราวประเด็นต่างๆของชุมชนบ้านทะเลน้อย โดยมี รายละเอียดในด้านต่างๆ ของพื้นที่ศึกษาดังต่อไปนี้

2.1 สภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์กายภาพและความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย

2.1.1 ที่ตั้ง อาณาเขต และขอบเขตการปกครอง

หากยึดจากขอบเขตการปกครองในปัจจุบันของพื้นที่ศึกษาประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน จาก 23หมู่บ้านของตำบลทะเลน้อยกับตำบลพนาสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง หมู่บ้านที่ศึกษา ประกอบด้วยหมู่ที่ 1, 2 ของตำบลทะเลน้อย และหมู่ที่ 1, 2, 13 ของตำบลพนาสูง (รูป 2.1)

ในแง่ที่ตั้งสมบูรณ์ พื้นที่ศึกษาดังอยู่ระหว่างละติจูด 7 องศา 46 ลิปดา ถึงละติจูด 7 องศา 48ลิปดาเหนือ และลองจิจูด 100 องศา 5 ลิปดา ถึงลองจิจูด 100 องศา 8 ลิปดาตะวันออก หรืออยู่ บริเวณทางฝั่งทิศตะวันตกของทะเลน้อย มีระยะทางห่างจากอำเภอควนขนุนประมาณ 15 กิโลเมตร เนื้อที่ของทั้งห้าหมู่บ้านซึ่งมีพื้นที่บางส่วนคาบเกี่ยวกับพื้นที่ของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

พื้นที่ศึกษาตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของทะเลน้อย บริเวณใกล้เคียงมี สำนักงานเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ส่วนหน่วยงานราชการอื่นๆ อยู่ทางทิศตะวันตกคือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นพนาสูง ทิศเหนือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นทะเลน้อย(ปัจจุบันยกฐานะเป็นเทศบาลตำบล) ที่ทำการสถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่าทะเลน้อย

กรณีชุมชนบ้านทะเลน้อย ซึ่งเป็นชุมชนที่ถูกแบ่งแยกออกเป็นสองตำบลได้แก่หมู่ที่ 1, 2 อยู่ในพื้นที่ตำบลทะเลน้อย หมู่ 1, 2 และ 13 อยู่ในพื้นที่ตำบลพนาสูง เลยทำให้ผู้เขียนได้วิเคราะห์ประเด็นที่ศึกษารวมกัน โดยชุมชนบ้านทะเลน้อย มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านตอก ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านควนพนาสูง ตำบลพนาสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันออกติดต่อกับทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย ตำบลพนาสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

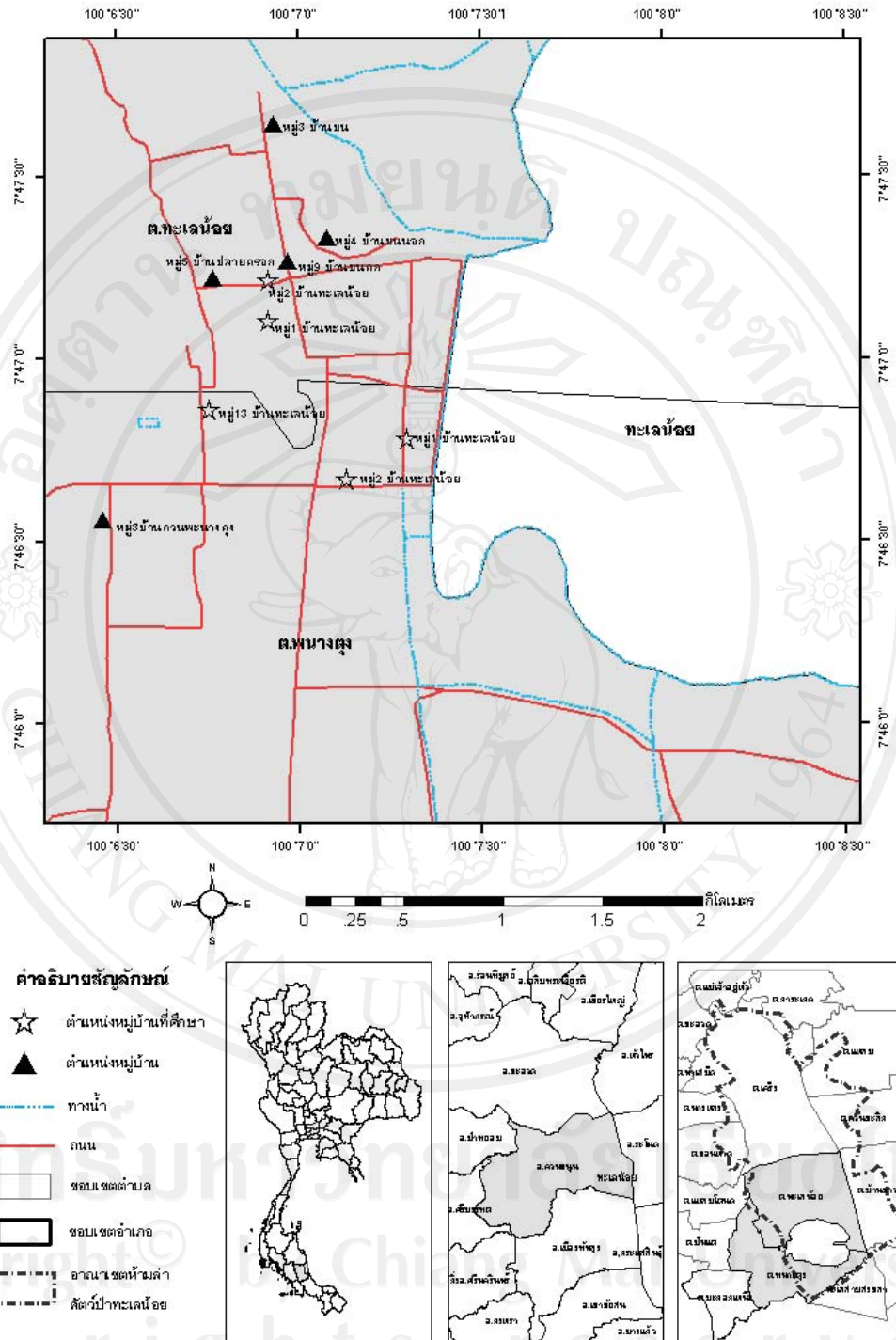
ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านหัวหรั่ง ตำบลพนาสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

2.1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

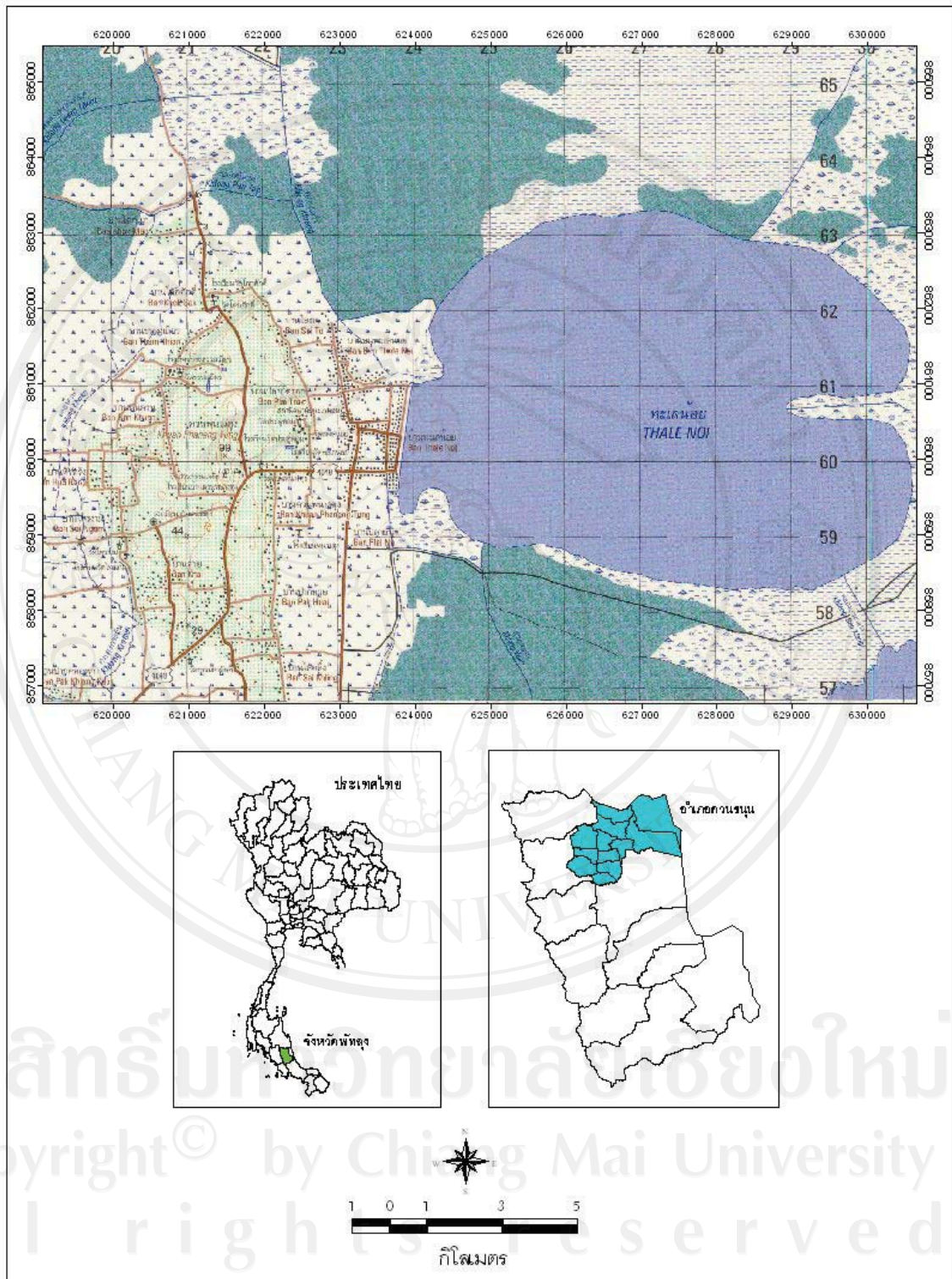
พื้นที่ศึกษาบางส่วนทางตอนกลางและทางตอนใต้อยู่ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย โดยมีภูมิประเทศมีการลาดตัวจากทิศเหนือไปสู่ทิศใต้ โดยมีเทือกเขาบรรทัด ที่ทอดตัวยาวเป็นแกนกลางแห่งคาบสมุทรภาคใต้ พื้นที่ศึกษามีลักษณะภูมิประเทศที่สามารถแบ่งได้ออกเป็น 2 ส่วนด้วยกันคือ ส่วนที่เป็นพื้นดิน และส่วนที่เป็นพื้นน้ำ (รูป 2.2)

2.1.2.1 ส่วนที่เป็นพื้นดิน มีประมาณ 94 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่มีลักษณะเป็นที่ราบชายทะเล ได้แก่ พื้นที่ส่วนใหญ่ในหมู่ที่ 1 ของบ้านทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย และหมู่ที่ 1 บ้านทะเลน้อย ของตำบลพนาสูง เป็นพื้นที่ที่มีน้ำขังในช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือน มกราคม และพื้นที่บริเวณทางทิศเหนือและทิศใต้ของบ้านทะเลน้อย (หมู่ที่ 1 ของตำบลทะเลน้อย และหมู่ที่ 1 ตำบลพนาสูง) เป็นที่ราบลุ่มและป่าพรุ ประกอบไปด้วยทุ่งนา ทุ่งหญ้า ป่ากอก ป่ากระจูด ป่าเสม็ด เตย เป็นต้น

2.1.2.2 ส่วนที่เป็นพื้นน้ำ ได้แก่ พื้นที่ในทะเลน้อยมีพื้นที่ประมาณ 6 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่ทั้งหมด หรือ ประมาณ 28 ตารางกิโลเมตร มีความกว้างประมาณ 5 กิโลเมตร ยาวประมาณ 6 กิโลเมตร ความลึกโดยเฉลี่ยประมาณ 1.2 เมตร พืชน้ำที่พบได้ทั่วไปได้แก่ ป่ากระจูด กก กง เป็นต้น ขึ้นกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณน้ำตื้น โดยพื้นที่ที่ล้นน้ำได้แก่ ผักตบชวา จอก แหน เป็นต้น

รูป 2.1 ขอบเขตตำบลปนางตุงและตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง
 ที่มา: ศูนย์ภูมิภาคเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ ภาคใต้ (พ.ศ.2552)

รูป 2.2 ลักษณะภูมิประเทศบริเวณพื้นที่ศึกษา
ที่มา: ข้อมูลจากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (พ.ศ.2552)

พื้นที่ศึกษามีลักษณะทั้งส่วนของพื้นดิน ส่วนน้ำและส่วนที่น้ำขัง พื้นที่ราบพบเพียงส่วนน้อย ลักษณะเช่นนี้จึงส่งผลต่อรูปแบบและวิถีการดำรงชีพของผู้อยู่ในชุมชน และการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ลักษณะเช่นนี้จึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการทำความเข้าใจกับประเด็นการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

2.1.3 ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศระหว่างพ.ศ.2546 -2550 ได้จากสถานีอุตุนิยมวิทยาจังหวัดพัทลุง พบว่าบริเวณพื้นที่จังหวัดพัทลุงมีลมมรสุม คือ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัด และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ โดยทั่วไปในปีหนึ่งๆ จะมีเพียง 2 ฤดู เท่านั้นคือ

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ปลายเดือนมีนาคม - กลางเดือนกันยายน ความร้อนและความอบอ้าวของอากาศมีสูงสุดในช่วงเดือนมิถุนายน โดยมีอุณหภูมิสูงสุดประมาณ 36.6 องศาเซลเซียส โดยในช่วง 5 ปี ที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี 2546 - 2550 จังหวัดพัทลุงมีอุณหภูมิอยู่ในช่วงระหว่าง 22.2 - 36.6 องศาเซลเซียส

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกันยายน - กลางเดือนมีนาคม โดยปริมาณฝนสูงสุดในรอบปี 2546 - 2550 คือ เดือนธันวาคม 2548 วัดได้ 1,506 มิลลิเมตร มีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยสูงสุด 92.4% และเฉลี่ยต่ำสุด 63.5% อุณหภูมิเฉลี่ยอยู่ในช่วงระหว่าง 22.2 - 36.6 องศาเซลเซียส

ปริมาณน้ำฝนของจังหวัดพัทลุงในช่วงระหว่างปี 2546 - 2550 วัดได้สูงสุด ในปี 2548 วัดได้ 3,085 มิลลิเมตร ส่วนปี 2547 เป็นปีที่มีปริมาณน้ำฝนตกน้อยที่สุด วัดได้ 1,794.9 มิลลิเมตร

2.1.4 ทรัพยากรน้ำและแหล่งน้ำ

ภายในพื้นที่ศึกษามีแหล่งน้ำโดยตามธรรมชาติที่ชุมชนทะเลน้อยได้ใช้ในการอุปโภคบริโภค และใช้ในการประกอบอาชีพ ได้แก่การเกษตรกรรม การประมง เลี้ยงสัตว์ การจับสัตว์บกน้ำและสัตว์น้ำ มีดังนี้

1) แหล่งน้ำผิวดิน ได้แก่ น้ำจืดในทะเลน้อย ไหลไปสู่คลองยวนเข้าสู่คลองบ้านกลาง คลองปากประไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลาตอนบน แหล่งน้ำจืดในสมัยอดีตชาวบ้านกล่าวว่าเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญมาของชุมชนบ้านทะเลน้อย สามารถนำมาบริโภคได้ แต่ในปัจจุบันน้ำในทะเลน้อยได้ตื้นเขิน และมีตะกอนอยู่เป็นจำนวนมากไม่ใสสะอาดอย่างเคย ซึ่งในปัจจุบันสามารถใช้ในการอุปโภคเท่านั้น

2) แหล่งน้ำในอากาศ ได้แก่ น้ำฝน เป็นแหล่งน้ำที่สำคัญที่สุดสำหรับคนในชุมชนในสมัยอดีต เพราะได้มีการใช้ในชีวิตประจำวันทั้งอุปโภคบริโภค มีการรองรับน้ำไว้ใช้ โดยมากเป็นภาชนะโอ่งมังกร แต่ในปัจจุบันชาวบ้านกล่าวว่า น้ำไม่ใสสะอาดเช่นเคยในอดีต จึงรองรับไว้ใช้ในด้านอุปโภคเท่านั้น

นอกจากแหล่งน้ำในที่สาธารณะตามธรรมชาติที่ชาวบ้านใช้แล้ว ยังมีแหล่งน้ำที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในหลายรูปแบบ ดังนี้

1) น้ำบาดาล เป็นแหล่งน้ำส่วนบุคคลที่ชาวบ้านในแต่ละครัวเรือนขุดเจาะขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์เฉพาะภายในครัวเรือน

2) บ่อน้ำตื้น เป็นบ่อน้ำที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการอุปโภค โดยที่แหล่งน้ำดังกล่าวมีการขุดเจาะการใช้แรงงานคน โดยมีการขอแรงจากเพื่อนบ้าน มีความลึกประมาณ 10 เมตร และตั้งน้ำก็ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำใต้ดินในบริเวณที่ทำการขุด ซึ่งมีทั้งบ่อดิน และที่เสริมด้วยที่คอนกรีตเสริมเหล็ก เพื่อป้องกันการพังทลายของดิน ปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์จากบ่อน้ำตื้นน้อยมาก เพราะหมู่บ้านมีการใช้น้ำประปาและน้ำบาดาลแทน

บ่อน้ำตื้นวัดทะเลน้อย (รูป 2.3) ตั้งอยู่ภายในบริเวณวัด ซึ่งเป็นบ่อน้ำที่สำคัญของชาวบ้านเพื่อไว้สำหรับบริโภคในชุมชนบ้านทะเลน้อย มาตั้งแต่ในอดีต จากอดีตในแต่ละครัวเรือนมีการขนน้ำจากวัดทะเลน้อยเพื่อนำมาบริโภคในแต่ละครัวเรือน ซึ่งในปัจจุบันชาวบ้านยังคงได้อาศัยแหล่งน้ำจากวัดอยู่ แต่จะเป็นลักษณะของการซื้อแบบเกลลอน (ประมาณ 10 ลิตร) ในราคา 5 บาท โดยมีคนในชุมชนที่เป็นพ่อค้า เป็นผู้ไปลำเลียงน้ำใส่เกลลอนบรรจุรถรอน (รถเข็น) แล้วส่งตามบ้านเรือนภายในชุมชนมีพ่อค้า คำน้ำจากวัดอยู่ 3 - 4 คน บ้านใดต้องการน้ำมีการนำเกลลอนเก่าแลกกับเกลลอนใหม่แล้วจ่ายเงินค่าน้ำตามจำนวนลิตร

3) น้ำประปาหมู่บ้าน เป็นประปาส่วนภูมิภาค เป็นการนำน้ำจากแหล่งทะเลน้อย มาทำเป็นน้ำประปาหมู่บ้าน และมีการแจกจ่ายไปตามบ้านเรือน เริ่มใช้ในปีพ.ศ.2549 ซึ่งในปัจจุบันเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญมากในด้านอุปโภค

บ่อน้ำตื้น ภายในวัดทะเลน้อย

สภาพภายในบ่อน้ำตื้น

พ่อค้าลำเลียงน้ำตื้นจำหน่ายตามบ้านเรือน

รูป 2.3 แหล่งน้ำตื้นของชาวชุมชนบ้านทะเลน้อย

2.1.5 ทรัพยากร พรรณพืช พันธุ์สัตว์

ชุมชนบ้านทะเลน้อยมีทรัพยากรอันล้ำค่านับได้ว่าเป็นชุมชนทรัพยากรขนาดใหญ่ของชาวบ้าน ในชุมชนนี้ถือว่าได้ นั่นคือ ในบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย ที่หล่อเลี้ยงชีวิตคนในชุมชนทะเลน้อย พืชพรรณในพื้นที่นี้ได้มีความหลากหลายและมีคุณค่าต่อผู้คนในพื้นที่ ทั้งเป็นแหล่งอาหาร ยาสมุนไพรและประโยชน์อย่างอื่นอีกมากมาย เช่น เป็นแหล่งอาหาร และที่วางไข่ของนกน้ำ เป็นต้น

พืชพรรณในทะเลน้อย มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชนบ้านทะเลน้อย และใกล้เคียงเป็นอย่างยิ่ง ภายใต้ระบบนิเวศที่มีลักษณะแตกต่างกันในพื้นที่ทะเลน้อยได้เอื้อต่อการให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นประโยชน์กับชาวบ้านมาหลายชั่วอายุคน ซึ่งชาวบ้านได้พึ่งพาอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรที่มีอยู่ในระบบนิเวศเหล่านี้ มาใช้ในการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน ไม่ว่านำมาเป็นอาหาร ใช้พื้นที่ในการเลี้ยงวัว ควาย และแปรรูปเป็นเครื่องไม้ใช้สอยทั้งที่ใช้ภายในครัวเรือน และเป็นพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัว

พืชพรรณในพื้นที่ทะเลน้อยมีความหลากหลายซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามสภาพลักษณะภูมิประเทศ ได้แก่

- บริเวณป่าพรุ เป็นบริเวณที่มีน้ำท่วมขังอยู่ตลอดปีพบได้ในบริเวณป่าพรุควนจี่เสียน และป่าพรุเคร็ง ซึ่งบริเวณเหล่านี้จัดได้ว่า เป็นบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างแท้จริง พบว่าพืชส่วนใหญ่เป็นพืชล้มลุกในวงศ์กก และวงศ์หญ้า ส่วนไม้ล้มลุกเด่นที่พบมาก ได้แก่ จูดหนู และแห้ว ทรงกระเทียม และมีไม้ยืนต้นที่เด่น ได้แก่ เสม็ด เสม็ดขาว เสม็ดชุน เจริญอยู่อย่างหนาแน่น สำหรับชนิดพันธุ์ไม้ต้นที่เป็นไม้เศรษฐกิจ ได้แก่ ยางนา ตะเคียนทอง กาแซะ บริเวณเหล่านี้จึงเป็นแหล่งทำรังของนกน้ำขนาดใหญ่ เช่นนกกาบบัว และนกกระสาแดงและยังมีพวกเฟิน เช่น ผักกูดขาม และผักกูดขม

จากคำบอกเล่าของชาวบ้านทำให้ทราบว่าอดีตมีดินตะเคียนอยู่เป็นจำนวนมาก สามารถเข้าไปตัดนำมาสร้างบ้านเรือน และนำไม้มาทำเป็นเชื้อเพลิง แต่ต่อมาได้เกิดไฟไหม้ป่า จึงเป็นลักษณะแอ่งกระทะ กลายเป็นทะเลน้อย

- บริเวณพื้นน้ำ หรือที่เรียกว่า “ทะเลน้อย” มีชนิดพันธุ์พืชน้ำจืด โดยพืชพรรณที่เด่นๆ ในทะเลน้อย ซึ่งพบได้ในบริเวณทั่วไป ได้แก่ จูด สาหร่ายเส้นด้าย สาหร่ายข้าวเหนียว บัวสาย ผักตบชวา บัวเผื่อน บัวหลวง กก หากวัดตามระดับความลึกของน้ำอยู่ที่ 1.58 เมตร จะพบงสาหร่ายฉัตร บัวหลวง ผักตบชวา หาก 1.44 เมตร พบสาหร่ายพวงชะโด ผักตบชวา จอกหนูหนู 1.05 เมตร พบ กก บัวบา บัวหลวง หากเป็นบริเวณตอนกลางของทะเลน้อยซึ่งลึกที่สุดจะพบพืชจมน้ำ ได้แก่ สาหร่ายฉัตร สาหร่ายเส้นด้ายเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่ปลับปลิงพบมากบริเวณด้านทิศตะวันตกของทะเลน้อย ซึ่งมีระดับน้ำไม่ลึกมากนัก จะพบบัวหลวงขึ้นเป็นกลุ่มใหญ่ใกล้เคียงกับทางตอนเหนือ ส่วนด้านทิศตะวันออกของทะเลน้อยจะพบจูดหนูเป็นพืชที่เด่นกว่าพืชชนิดอื่นๆ

พืชพรรณต่างๆเหล่านี้ เป็นแหล่งหาอาหารและแหล่งทำรังวางไข่ของนกน้ำในทะเลน้อย มีทั้งนกประจำถิ่น นกที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุ่มน้ำ แต่มาหากินอาหารในบริเวณนั้น รวมทั้งชนิดที่อาศัยตามคดงู้าป่ารอบๆทะเลน้อยมีจำนวนมากกว่าร้อยชนิด ตามคำบอกเล่าของชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ทางเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย “...นกน้ำมีปริมาณมากกว่าในอดีตมาก อีกทั้งยังมีนกที่อพยพย้ายถิ่นจากประเทศอื่นมาสู่ประเทศไทยในฤดูหนาว พบอย่างน้อย 27 ชนิด ส่วนชนิดพันธุ์นกที่พบมากในพื้นที่ทะเลน้อย ซึ่งพบมากกว่าครึ่งหนึ่งของนกในทะเลน้อยได้แก่ วงศ์นกยาง โดยมีถิ่นอาศัยอยู่ใกล้น้ำ เป็นนกขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ กินทั้งปลาและสัตว์น้ำต่างๆ...”

- บริเวณพื้นที่เกษตรกรรม เป็นแหล่งเพาะปลูก และบริเวณที่อยู่อาศัยพบชนิดพันธุ์พืชปลูกส่วนใหญ่เป็นไม้ผลและพืชผักสวนครัว เช่น ข้าว ยางพารา มะพร้าว ตาล โคนด มะม่วงหิมพานต์ มะม่วง ขนุน จำปาละ เป็นต้น

นอกจากแบ่งแยกพืชพรรณตามบริเวณที่พบแล้วยังสามารถแบ่งแยกเป็นประเภทตามชนิดพันธุ์พืชที่ใช้ประโยชน์ แบ่งได้ตามประเภทที่ใช้ประโยชน์ ประเภทแรกพืชที่ใช้เป็นอาหาร ได้แก่ ข้าว (พันธุ์สังข์หยด) ข้าวโพด ผัก และไม้ผลต่างๆ ประเภทที่สองพืชที่ใช้เป็นสมุนไพร ได้แก่ หงอนไก่ไทย สายหยุด ผักหนาม จิกสวน หลู่่างวงช้าง ชุมเห็ดเทศ ผักเสี้ยนผี ขมิ้นเครือ เถาวัลย์กรด คดสัง หนุ้าค้อนกลอง หนุ้าละอองเฟิร์นนาคราช เขียด ประเภทที่สาม กลุ่มพืชที่ใช้ในการจักสาน ได้แก่ กระจูด กกกอก กกสามเหลี่ยม กกกลม คล้า ลิเกาป่า รูปถาญี ประเภทที่สี่กลุ่มพืชที่ใช้ทำสีย้อม ได้แก่ มะม่วงหิมพานต์ มะม่วง จิกสวน หนุ่น หลู่่างวงช้าง สมอขาว กุระ กะเม็ง เนียน ประคู้ แคนบ้าน หว่า หมาก มะพร้าว เป็นต้น

2.1.6 ลักษณะทางธรณีวิทยา

ธรณีวิทยาโดยรอบทะเลน้อยเป็นที่ราบลุ่มที่เกิดจากการสะสมตะกอนชายฝั่งทะเล (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม,บริษัท ไทยเอนิเนียริง คอนซัลแตนท์ส, 2541) มีอายุกว่า 6,000 ปีผ่านมา มีตะกอนน้ำที่พัดพามาจากแม่น้ำต่างๆ ในช่วงระหว่าง 2,000 ปีที่ผ่านมาจนกระทั่งปัจจุบัน พบว่า สภาพธรณีบริเวณทะเลน้อย ประกอบด้วยกลุ่มตะกอนยุคจูแรสซิก- ครีเตเชียส และชั้นตะกอนยุคควอเทอร์นารี (รูป 2.4)

1) หินตะกอนยุคจูแรสซิก- ครีเตเชียส (Jurassic - Cretaceous) หินตะกอนเหล่านี้พบกระจัดกระจายอยู่ทางตอนเหนือและบริเวณทิศตะวันตกของของทะเลน้อย ประกอบด้วย หินทราย หินทรายแป้ง หินดินดาน หินทรายปนกรวดมน หินดินดานที่มีกรวดรองรับอยู่ด้านล่าง

2) ตะกอนยุคควอเทอร์นารี (Quaternary Deposit) ประกอบด้วยตะกอน 2 ชุด คือ ตะกอนตะกั้กล้ำน้ำ พบทางทิศตะวันตก ประกอบด้วย กรวด ทราย ทรายแป้ง และดินเหนียวสลับชั้นกัน และตะกอนที่ราบ เนื่องจากฝั่งทะเลด้านอ่าวไทยเป็นฝั่งทะเลยกตัว จึงมีสภาพภูมิประเทศค่อนข้างราบเรียบ สภาพธรณีวิทยายุคควอเทอร์นารีบริเวณชายฝั่งทะเลเป็นที่ราบหาดทราย ถัดเข้า

ไปเป็นชุดของสันทรายขนานกับฝั่งทะเล ทำให้เกิดลักษณะที่เป็นสันทรายและแอ่ง สลับกัน ตะกอนที่สะสมบริเวณที่เป็นแอ่งส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวที่มีซากพืชปะปนอยู่ด้วย ความสูงของยอดสันทรายต่างกันตั้งแต่ 2 เมตร ถึง 10 เมตร ตอนล่างของพื้นที่เป็นทะเลสาบน้ำกร่อยเชื่อมติดกัน ได้แก่ ทะเลน้อย และทะเลหลวง ซึ่งเป็นทะเลสาบค่อนข้างตื้น โดยทั่วไปแล้วลึกน้อยกว่า 2 เมตร

2.1.7 ลักษณะปฐพีวิทยา

ในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบลุ่ม จึงพบกลุ่มชุดดินประกอบด้วยกลุ่มชุดดินรวมทั้งสิ้น 10 ชุดดิน (รูป 2.5) คือ ชุดดินในพื้นที่ลุ่มมีกลุ่มชุดดินที่ 6 (คู่มือการจัดการดินจังหวัดพัทลุง, 2550) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) กลุ่มชุดดินที่ 2 ลักษณะดินเปรี้ยวจัด เกิดจากตะกอนผสมของตะกอนลำนํ้าและตะกอนทะเล พบบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลน้อย เนื้อดินเป็นพวกดินเหนียวถึงดินเหนียวจัด มีการระบายน้ำได้ยาก ดินบนสีเทา ถึง สีเทาเข้ม ดินล่างสีเทา มีจุดประสีน้ำตาล สีน้ำตาลปนเหลือง หรือสีแดง ชั้นตะกอนนํ้าทะเลที่มีศักยภาพในการเกิดดินกรดกำมะถัน มีนํ้าท่วมขังในฤดูฝนเหมาะสมสำหรับการทำนาแต่ในบริเวณที่เป็นพื้นที่ลุ่มต่ำ มักประสบปัญหานํ้าท่วมขังสูงจึงมีข้อจำกัดในการปลูกพืชไร่ ไม้ผล หรือไม้ยืนต้น ความอุดมสมบูรณ์ของดินอยู่ในระดับปานกลาง

2) กลุ่มชุดดินที่ 5 ลักษณะดินเป็นดินเหนียว มีสีเทาถึงสีเทาที่เกิดจากตะกอนนํ้าพบในสภาพพื้นที่ราบเรียบ ถึงค่อนข้างราบเรียบ เนื้อดินเป็นดินเหนียว ดินบนมีสีน้ำตาล ดินล่างมีสีเทา การระบายน้ำยากมาก ความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำถึงปานกลาง ปฏิกริยาดินเป็นกลางถึงเป็นด่างเล็กน้อยและมีนํ้าท่วมขังในฤดูฝนเหมาะแก่การปลูกข้าว และปลูกพืชไร่และผักในช่วงก่อนและหลังจากการเกี่ยวข้าว

3) กลุ่มชุดดินที่ 6 ลักษณะดินสีเทาที่เกิดจากตะกอนลำนํ้า ปฏิกริยาดินเป็นกรดถึงเป็นกรดจัด การระบายน้ำยากมาก ความอุดมสมบูรณ์ต่ำถึงปานกลาง เป็นดินเหนียวที่มีโครงสร้างแน่นหนา ทึบ หน้าดินแห้งแข็ง ไถพรวนยาก บางพื้นที่ขาดแคลนนํ้านาน จากสภาพพื้นที่ค่อนข้างสูง และมักมีนํ้าท่วมขังในฤดูฝน จะใช้ทำนาได้ช่วงฤดูฝนและมีการปลูกพืชไร่ มีการปลูกพืชผักที่มีอายุสั้นในช่วงก่อนและหลังในการเก็บเกี่ยวข้าว

4) กลุ่มชุดดินที่ 10 ลักษณะดินเปรี้ยวจัดระดับตื้นที่เกิดจากตะกอนนํ้าทะเล ปฏิกริยาดินเป็นกรดรุนแรงมาก การระบายน้ำยาก ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ มีการใช้ในการทำนา แต่ผลผลิตข้าวที่ได้ต่ำ เพราะเป็นดินเปรี้ยวจัดที่พบในระดับตื้นจากผิวดิน ทำให้เกิดความไม่สมดุลของธาตุอาหาร คุณภาพนํ้าเป็นพิษกรดรุนแรงมาก

5) กลุ่มชุดดินที่ 13 ลักษณะดินเลนเค็มชายทะเลที่มีศักยภาพก่อให้เกิดเป็นดินกรดกำมะถัน ปฏิกริยาดินเป็นกลางถึงเป็นด่าง การระบายน้ำได้ยากมาก ความอุดมสมบูรณ์ปานกลางถึง

สูงปัจจุบันบริเวณดังกล่าวมีการเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งและมีสภาพเป็นป่าชายเลนซึ่งเป็นแหล่งอาหารของสัตว์น้ำและแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ พื้นที่นี้ไม่มีการปลูกพืชเนื่องจากมีน้ำทะเลท่วมถึงเป็นประจำ

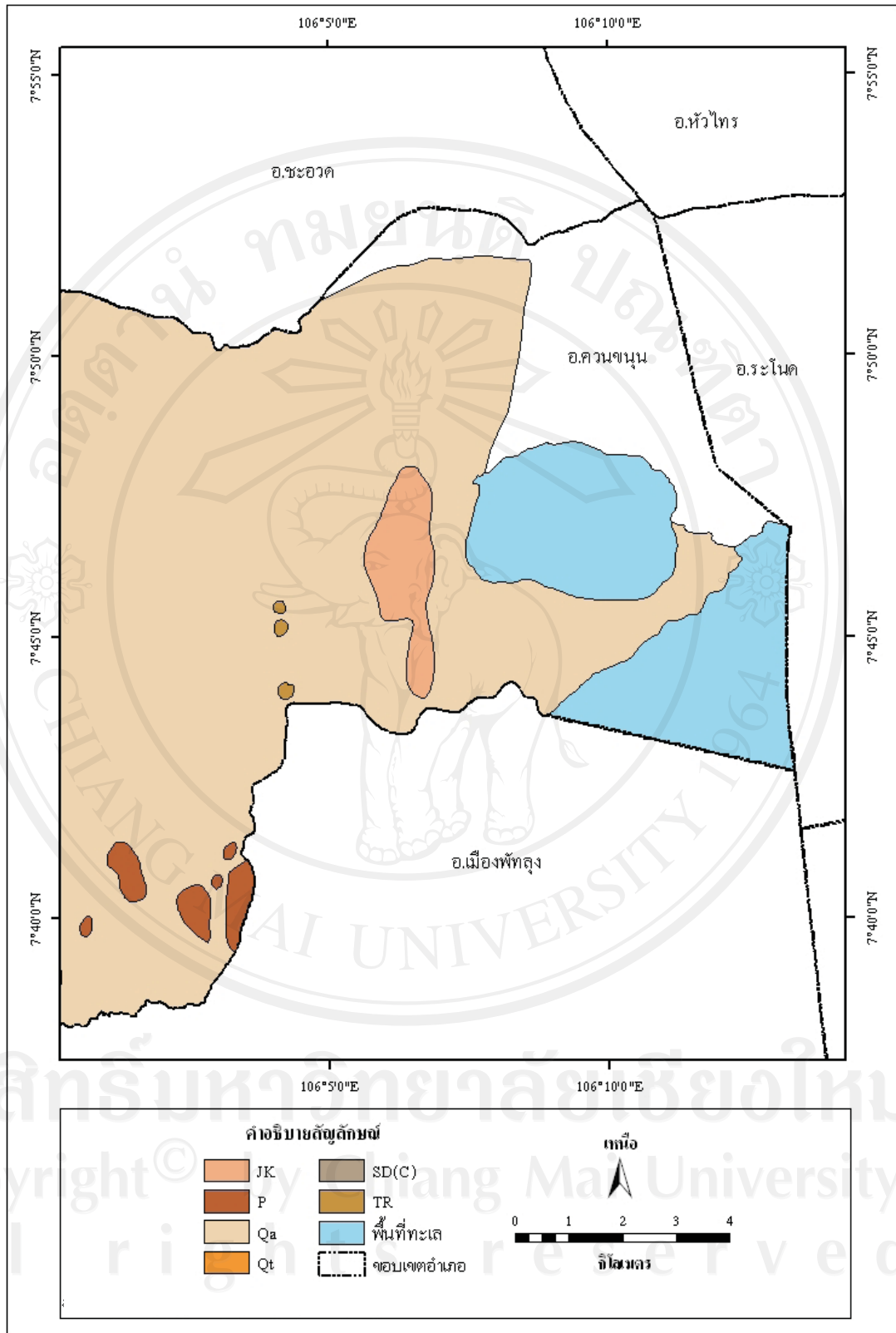
6) กลุ่มชุดดินที่ 14 ลักษณะดินเปรี้ยวจัดที่เกิดจากตะกอนผสมของตะกอนลำนํ้าและตะกอนทะเล พบบริเวณชายฝั่งทะเล เนื้อดินเป็นดินเหนียว ดินบนสีดําเป็นกรดจัดมาก ดินล่างสีเทา มีปฏิกิริยาดินเป็นกรดเล็กน้อยถึงเป็นด่าง การระบายน้ำยาก น้ำท่วมขังในฤดูฝน ความอุดมสมบูรณ์ของดินอยู่ในระดับปานกลางถึงต่ำ ดินในชุดกลุ่มดินนี้เหมาะสำหรับการทำนามากกว่าปลูกพืชอื่นในปัจจุบันมีการปลูกข้าว ผลผลิตข้าวอยู่ในเกณฑ์ต่ำ

7) กลุ่มชุดดินที่ 16 ลักษณะเป็นดินร่วนปนทรายแข็งถึงดินร่วนเหนียวปนทรายแข็ง ลึกมากที่เกิดจากตะกอนลำนํ้า พบในสภาพพื้นที่ราบเรียบ ดินบนมีสีน้ำตาล ดินล่างมีสีเทา ปฏิกิริยาดินเป็นกรดจัดมากถึงปานกลาง มีน้ำท่วมขังในฤดูฝน การระบายน้ำยาก ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ดินชุดนี้เหมาะสมสำหรับการทำนามากกว่าการปลูกพืชอื่น เนื่องจากพื้นที่เป็นที่ลุ่ม มีน้ำท่วมขังในฤดูฝน แต่มีข้อจำกัดสำหรับการปลูกข้าวบ้าง เนื่องจากดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำและหน้าดินทึบ

8) กลุ่มชุดดินที่ 43 ลักษณะเป็นดินทราย ที่เกิดจากการสลายตัวของหินเนื้อหยาบ ตะกอนทรายชายทะเล พบในสภาพพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบถึงเป็นลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อย เนื้อดินเป็นดินทราย ถึงดินปนดินร่วน ดินบนมีสีน้ำตาล ดินล่างมีสีน้ำตาล สีเหลือง การระบายน้ำดี ถึงค่อนข้างมาก ความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำ ปฏิกิริยาดินเป็นกรดจัดถึงเป็นกลาง

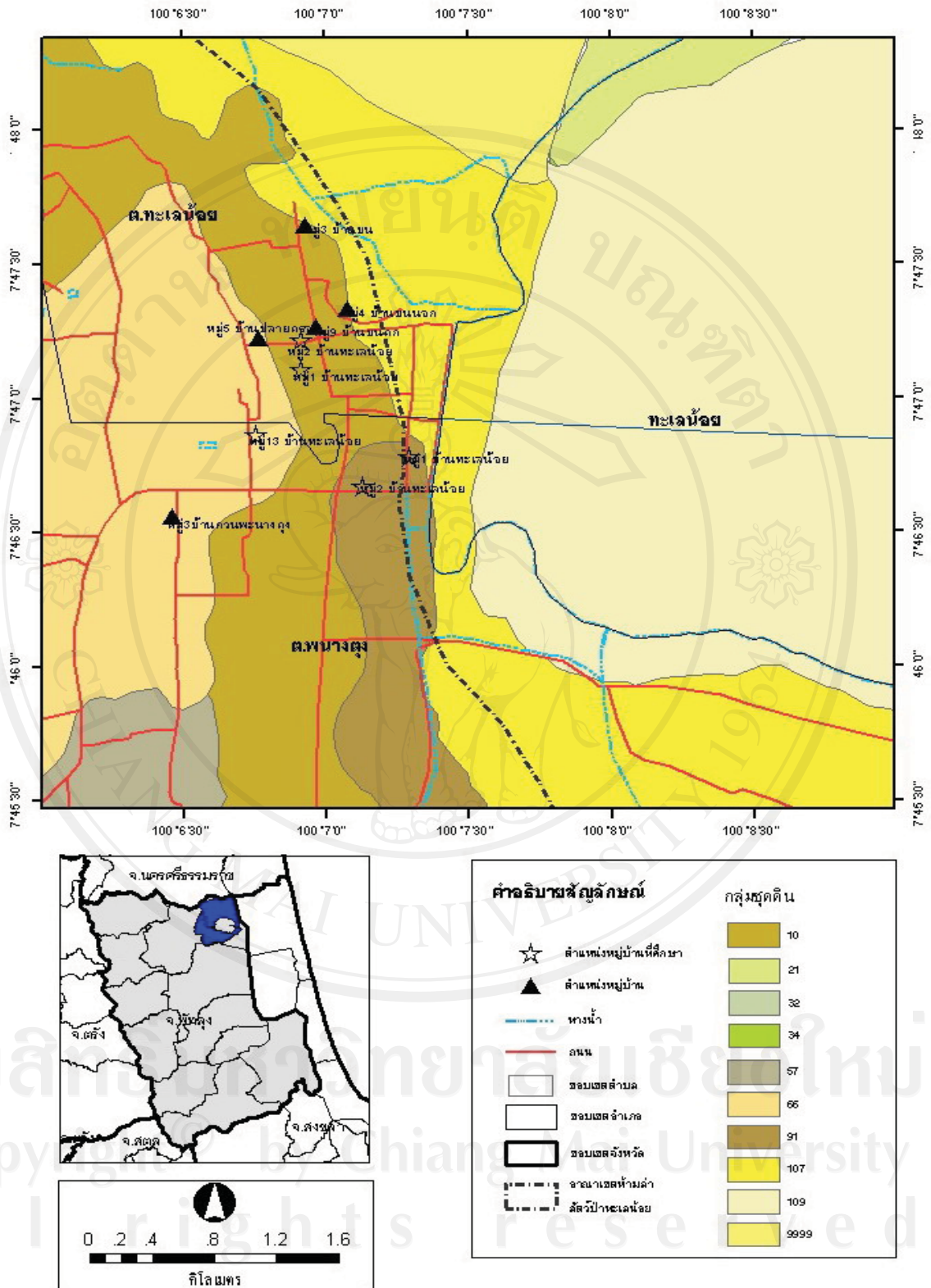
9) กลุ่มชุดดินที่ 45 ดินตื้นที่มีชั้นลูกรัง เกิดจากตะกอนนํ้า เนื้อดินเป็นดินร่วน พบลูกรังกระจายอยู่บนผิวหน้าดิน มีสีน้ำตาล สีเหลืองแดง การระบายน้ำดี ความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำ ดินกลุ่มนี้ไม่เหมาะสมสำหรับการปลูกพืชไร่ หรือผลไม้ เพราะจากสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นลูกคลื่นลอนลาดถึงเป็นเนินเขา และดินมีชั้นก้อนกรวด ซึ่งขัดขวางต่อการเจริญเติบโตของรากพืช แต่ใช้ในการปลูกยาพารา และเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์

10) กลุ่มชุดดินที่ 58 ลักษณะดินมีวัสดุอินทรีย์หนามากกว่า 100 เซนติเมตรจากผิวดิน เกิดจากการสะสมเศษซากเหลือของพืชในพื้นที่ลุ่มน้ำขัง หรือพื้นที่พรุ มีเนื้อดินเป็นดินอินทรีย์ที่มีระดับการสลายตัวน้อยถึงปานกลาง ดินสีดํา ได้ชั้นดินอินทรีย์ลงไปจะมีชั้นตะกอนนํ้าทะเลสีเทาปนน้ำเงิน มีน้ำท่วมขังเกือบตลอดทั้งปี มีการระบายน้ำยากมาก ความอุดมสมบูรณ์ของดินสูง ปฏิกิริยาดินเป็นดินกรดปานกลางถึง

รูป 2.4 ธรณีวิทยาบริเวณพื้นที่ศึกษา

ที่มา: ข้อมูลจากกรมพัฒนาที่ดิน (พ.ศ.2552)

รูป 2.5 กลุ่มชุดดินบริเวณพื้นที่ศึกษา
ที่มา: ข้อมูลจากกรมพัฒนาที่ดิน (พ.ศ.2552)

2.2 การตั้งถิ่นฐานและลักษณะทางด้านประชากร สังคม วัฒนธรรม

2.2.1 ลักษณะประชากรชุมชนบ้านทะเลน้อย ในพื้นที่ตำบลทะเลน้อย ห่างจากตัวอำเภอควนขนุนประมาณ 17 กิโลเมตร จากการสำรวจปีพ.ศ.2553 มีประชากรรวม 310 ครัวเรือน จำนวน 1,190 คน แยกเป็นชาย 550 คน หญิง 640 คน และมีพื้นที่ทั้งหมด 119,177 ไร่

ชุมชนบ้านทะเลน้อย ในพื้นที่ตำบลพนางตุง ห่างจากตัวอำเภอควนขนุนประมาณ 15 กิโลเมตร จากการสำรวจปีพ.ศ.2553 มีประชากรรวม 574 ครัวเรือน จำนวน 2,041 คน แยกเป็นชาย 976 คน หญิง 1,065 คน และมีพื้นที่ทั้งหมด 40,625 ไร่

สาเหตุที่เลือกศึกษาทั้งห้าหมู่บ้าน ซึ่งทั้งห้าหมู่บ้านนี้เป็นหนึ่งชุมชน คือชุมชนบ้านทะเลน้อย บ้านทะเลน้อยอยู่ในหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ของตำบลทะเลน้อย และหมู่ที่ 1, 2 และหมู่ที่ 13 อยู่ในตำบลพนางตุง สาเหตุที่เลือกมาเฉพาะห้าหมู่บ้านนี้ ก็เพราะก่อนที่มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็นตำบล ชุมชนนี้เป็นชุมชนที่มีพื้นที่ติดต่อกันเป็นชุมชนเดียวกัน แต่หลังการแบ่งเขตการปกครอง ชุมชนบ้านทะเลน้อย จึงมีการแบ่งออกเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเขตพื้นที่ของสองตำบล ชุมชนบ้านทะเลน้อย เป็นชุมชนที่ก่อเกิดเป็นชุมชนแรกเริ่มของชุมชนต่างๆ ที่ตั้งอยู่บริเวณของทะเลน้อย และเหตุผลอีกประการหนึ่งที่เลือกชุมชนนี้ เพราะเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้กับทะเลน้อยมากที่สุด สามารถที่ศึกษาเป็นกรณีศึกษาในเรื่องการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเขตพื้นที่ห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ชุมชนบ้านทะเลน้อย เป็นชุมชนที่มีจำนวนประชากรเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกๆ ปี การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้สำรวจข้อมูล จากปีพ.ศ.2553 จำนวนประชากร และจำนวนครัวเรือน ได้ดังตาราง 2.1

ตาราง 2.1 จำนวนหลังคาเรือนและประชากรปี พ.ศ.2553

ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนหลังคาเรือน	จำนวนประชากร (คน)		
		ชาย	หญิง	รวม
ตำบลทะเลน้อย				
หมู่ที่ 1 บ้านทะเลน้อย	199	354	406	760
หมู่ที่ 2 บ้านทะเลน้อย	111	196	234	430
ตำบลพนางตุง				
หมู่ที่ 1 บ้านทะเลน้อย	226	343	361	704
หมู่ที่ 2 บ้านทะเลน้อย	175	295	328	623
หมู่ที่ 13 บ้านทะเลน้อย	173	338	376	714
รวม	884	1,526	1,705	3,231

ที่มา: เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม, 2553

2.2.2 ลักษณะทางเชื้อชาติและศาสนา

กลุ่มประชากรที่ศึกษาเป็นคนไทยทั้งหมด มีเชื้อชาติเดียวกันคือเชื้อชาติไทย แต่จะมีความแตกต่างในเรื่องศาสนาบ้างเล็กน้อย แต่ก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคในการอยู่ร่วมกัน โดยส่วนใหญ่ประชากรชุมชนบ้านทะเลน้อย มีการนับถือศาสนาพุทธ และบางส่วนศาสนาอิสลาม ดังตาราง 2.2 ตาราง 2.2 การนับถือศาสนา

ชุมชนบ้านทะเลน้อย				
ศาสนา	หมู่ที่ 1, 2 ต.ทะเลน้อย (คน)	หมู่ที่ 1, 2, 13 ตำบลพนางตุง (คน)	รวม	ร้อยละ
1. พุทธ	95	173	268	99.25
2. อิสลาม	-	2	2	0.75
รวม	95	175	270	100

ที่มา: เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม, 2553 (กลุ่มตัวอย่าง=270 คน)

2.2.3 การศึกษา

ผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาระดับร้อยละ 4.44 จากการสอบถามผู้สูงอายุในพื้นที่ทำให้ทราบว่าระบบการศึกษาในสมัยนั้นยังมีอยู่ที่วัด โดยมีพระเป็นผู้สอน แต่ผู้คนในสมัยนั้นมักจะออกก่อนกำหนดการศึกษาภาคบังคับซึ่งมีแค่ประถมศึกษาปีที่ 4-6 ร้อยละ 65.60 ถึงแม้การศึกษาในสมัยนั้นไม่เสียค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่จบแค่ประถมศึกษาปีที่ 4 เนื่องจากชุมชนบ้านทะเลน้อยมีการประกอบอาชีพประมงและการเกษตรกรรมจึงต้องการแรงงานเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ

รองลงมาคือระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 9.25 มัธยมศึกษาตอนปลายร้อยละ 14.44 อนุปริญาตร้อยละ 2.97 ปริญาตรีร้อยละ 3.33 ดังตาราง 2.3 ตาราง 2.3 ระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	ชุมชนบ้านทะเลน้อย			
	หมู่ที่ 1, 2 ต.ทะเลน้อย (คน)	หมู่ที่ 1, 2, 13 ต.พนางตุง(คน)	รวม	ร้อยละ
1. ไม่ได้รับการศึกษา	3	9	12	4.44
2. ประถมศึกษา	66	112	178	65.92
3. มัธยมศึกษาตอนต้น	14	27	41	15.18
4. มัธยมศึกษาตอนปลาย	12	11	23	8.54
5. อนุปริญญาหรือ ปวส.	-	7	7	2.59
6. ปริญาตรี	-	9	9	3.33
7. สูงกว่าปริญาตรี	-	-	-	-
รวม	95	175	270	100

ที่มา: เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม, 2553 (กลุ่มตัวอย่าง=270)

2.2.4 ขนบธรรมเนียมประเพณี

ในปัจจุบันชุมชนชาวทะเลน้อยยังคงยึดถือปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างตามบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมายาวนานเหมือนเคยที่ปฏิบัติมาในอดีตมีจำนวนน้อย เช่น การไหว้ผีทวดตาตำ , ทวดยายเรียม, ปู่ตายาย การทำบุญเดือนสิบ การทำบุญกฐิน การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การยกเสาบ้าน ประเพณีชักพระ เป็นต้น แต่ชาวบ้านไม่ได้เคร่งครัดเหมือนเช่นในอดีต เพราะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบ ขั้นตอนในการปฏิบัติให้เข้ากับสังคมในยุคปัจจุบัน ที่สามารถดำรงให้เข้ากับภาวะทางเศรษฐกิจ การเมือง ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง เพราะความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในยุคปัจจุบันที่ได้ทำลาย ความเชื่อประเพณีอย่างเกิดการหลงลืมและสูญหายไปตามกาลเวลาเนื่องด้วยไม่มีผู้สืบทอด อย่างเช่นเหมือนกับยุคก่อนๆ เพราะลูกหลานห่างไกลบ้านเกิดเมืองนอน เข้าไปศึกษาในตัวเมืองทำให้ประเพณีความเชื่อต่างๆ ได้ค่อยๆสูญหายไปตามกาลเวลา เช่น พิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าที่และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยให้พืชผลทางการเกษตรและการทำการประมงได้ผลดี ชาวบ้านมีการตั้งศาลบูชาเส้นไหว้ในพื้นที่ที่ประกอบอาชีพ เช่น ก่อนการทำนา ทำสวนก็ทำศาลบูชาไหว้เจ้าที่เจ้าทาง ก่อนออกหาปลาทำพิธีเส้นไหว้ โดยขอพรจากทวดตาขุนดำ จุฑารูปเทียน พร้อมกับอาหารคาวหวาน ขอให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เป็นต้น

ชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยยังคงยึดหลักปฏิบัติตามประเพณีเดือนสิบ ซึ่งเป็นประเพณีที่ตกทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาตั้งแต่บรรพบุรุษของคนใต้มาช้านาน ในความหมายของการทำบุญเดือนสิบ หมายถึง การทำบุญให้กับ บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นประเพณีที่จัดทำขึ้นที่วัดในชุมชนทุกปี ที่เรียกว่า “ชิงเปรต” จัดขึ้นในช่วงเดือนสิบ (เดือนตุลาคม) ในวันแรม 1 ค่ำ ทำพิธีรับตายายที่ล่วงลับไปแล้วทางความเชื่อว่าจะพญายมปล่อยเปรต จากนรกภูมิให้มาพบญาติพี่น้องของตนในเมืองมนุษย์ และให้กลับสู่นรกวันวันแรม 15 ค่ำ ทำพิธีส่งตายายที่ล่วงลับไปแล้ว โอกาสนี้ชาวบ้านทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว งานบุญนี้ถือว่าเป็นวันสำคัญวันหนึ่งของวงศ์ตระกูล ที่ได้แสดงความกตัญญูต่เวทิตาจิตต่อบรรพชน เป็นงานรวมญาติรวมความรัก ความสามัคคีของวงศ์ตระกูลซึ่งชาวบ้านจัดเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ประจำปี โดยจัดขึ้นที่วัดมีการไปทำบุญที่วัด และที่บ้าน ปฏิบัติกันตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจนกลายเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นของคนภาคใต้ และอีกประเพณีหนึ่งที่สร้างชื่อเสียงให้กับทะเลน้อยคือ ประเพณีชักพระ จากคำบอกเล่าของชาวบ้านทะเลน้อย กล่าวว่า “...ในสมัยก่อนมีประเพณีชักพระจัดงาน เจ็ดวันเจ็ดคืน มีการแข่งเรือพายในเลนน้อย ชักพระก็ลากกันในวันน้ำ แต่มาช่วงสี่สิบปีให้หลังจากชักพระในวันน้ำ มาเป็นบนบกแทน...”

2.2.5 การรวมกลุ่มในชุมชน

รวมกลุ่มในชุมชนในช่วงแรกเป็นการรวมตัวของชาวบ้านที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกัน ตั้งขึ้นแบบไม่เป็นทางการ แต่ในช่วงหลังมีหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เข้ามาให้การสนับสนุนและส่งเสริมทั้งทางด้านการประกอบอาชีพต่างๆของชาวบ้าน และมีการระดมทุนการรวมกลุ่มของชาวบ้านในบางกลุ่มก็ยังคงอยู่ บางกลุ่มก็สลายล้มเลิกไป เนื่องจากขาดการติดต่ออย่างต่อเนื่องของหัวหน้ากลุ่ม บ้างก็มีการแยกตัวของกลุ่มเพื่อไปตั้งกลุ่มใหม่ ที่เกิดขึ้นมากที่สุดคือกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกระชูด จากเดิมภายในชุมชนมีเพียงกลุ่มเดียวแต่ต่อมาได้มีการแยกย่อยออกมาก่อตั้งขึ้นเป็นกลุ่มใหม่ๆ ขึ้นอีกหลายกลุ่ม เพื่อให้ผลผลิตส่งออกสู่ตลาดได้ทันเวลา แต่ก็มีข้อจำกัดในเรื่องของต้นกระชูดที่นำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์เพราะจากเดิมชาวบ้านสามารถเข้าไปตัดต้นกระชูด แต่เมื่อมีการประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า การเข้าไปตัดมีการจำกัดขอบเขตมากขึ้น และสาเหตุอีกประการที่ทำให้ต้นกระชูดมีจำนวนลดน้อยลง เนื่องมาจากนกที่ทางการประกาศไว้ห้ามจับ ห้ามฆ่า และห้ามมีไว้ครอบครอง นกเหล่านั้นได้เข้าทำลายต้นกระชูด โดยในช่วงที่กระชูดแตกหัวอ่อนนกพริกชูดหัวต้นกระชูดจิกกินเป็นอาหาร ส่งผลเสียหายให้กับเกษตรกรที่ทำนากระชูด จึงเป็นสิ่งจำกัดในการประกอบอาชีพชาวบ้านบางกลุ่มต้องหันมาซื้อต้นกระชูดจากพื้นที่บริเวณพรุเค็ง อำเภอลำดวน จังหวัดนครศรีธรรมราช ในปัจจุบันการรวมกลุ่มของกลุ่มจักสานกระชูดในหมู่ที่ 1, 2 ของตำบลทะเลน้อย มีการรวมกลุ่มที่ชัดเจนมากกว่าชาวบ้านในหมู่ที่ 1, 2, 13 ของตำบลพนางตุง สาเหตุจากการสอบถามชาวบ้านกล่าวว่า “...หัวหน้ากลุ่มในตำบลพนางตุงไม่ค่อยให้ความสำคัญต่อการทำงานกลุ่ม และสาเหตุอีกประการชาวบ้านจะมีการแยกตัวเพื่อทำในขั้นตอนที่ตนเองถนัด ออกมาทำเป็นของตัวเองโดยจักสานเป็นผืนๆ หลังจากนั้นมีการส่งขายให้กับผู้ที่รับซื้อ คือคนในชุมชนเดียวกันเพื่อนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ส่วนชาวบ้านชุมชนบ้านทะเลน้อยในหมู่ที่ 1, 2 ของตำบลทะเลน้อย บางกลุ่มยังคงเกาะกลุ่มในการผลิตผลิตภัณฑ์จากกระชูดเหมือนเดิม...”

การรวมกลุ่มอีกกลุ่มหนึ่งได้แก่กลุ่มฌาปนกิจศพ คือกลุ่มคนในชุมชนบ้านทะเลน้อย มีการรวมกลุ่มของชาวบ้าน เพื่อเป็นสมาชิก สมาชิกจะต้องจ่ายเงินทุกเดือน หลักของการจ่ายเงินเข้ากลุ่ม โดยนับจำนวนศพของสมาชิกที่เสียชีวิตของแต่ละเดือน ถ้าหากหนึ่งศพสมาชิกที่มีชีวิตต้องจ่ายคนละ 10 บาท เดือนใดสมาชิกในกลุ่มเสียชีวิตจำนวนมากก็จ่ายมากขึ้นตามจำนวนศพที่ตาย

2.2.6 โครงสร้างขั้นพื้นฐาน

ระบบสาธารณูปโภคภายในชุมชนบ้านทะเลน้อยจากในอดีตจนถึงปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่โลกภายนอกมากขึ้น ด้วยถนน ไฟฟ้า น้ำประปา ทำให้ชุมชนเข้าสู่ระบบตลาดมากขึ้น ด้วยการบริการขั้นพื้นฐานของรัฐที่เน้นเส้นทางคมนาคม ระบบไฟฟ้า ประปา และการโทรคมนาคม

จากในอดีต การติดต่อกันระหว่างชุมชนต้องอาศัยเส้นทางสัญจรทางน้ำเป็นหลัก ภายในชุมชนมีการติดต่อระหว่างบ้านเรือน โดยใช้สะพานที่ทำมาจากไม้ชาวบ้านเรียกว่าสะพานไม้ เคี่ยมมีลักษณะแผ่นไม้สีดำ ดังรูป 2.6

รูป 2.6 สะพานไม้เคี่ยมภายในชุมชนบ้านทะเลน้อย

เนื่องด้วยสภาพชุมชนทะเลน้อยเป็นที่ราบลุ่มบ้านเรือนทุกหลังมีการสร้างแบบยกพื้นสูง สภาพดินเป็นดินทรายเม็ดใหญ่เกิดจากหาดทรายของทะเลน้อย พัดขึ้นมาทับถม ชาวบ้านเรียกว่า “ตากลเลน” ทำให้ได้ถุนบ้านของแต่ละหลังคาเรือนสะอาดตาสามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้ เช่นเป็นที่นั่งสานเสื่อกระจูด เป็นต้น ระหว่างบ้านเรือนมีการใช้เส้นทางเดินดิน ชาวบ้านเรียกว่า “หว่างลา” ต่อมาเป็นสะพานไม้เคี่ยม ในปีพ.ศ.2518 หน่วยงานกรมรักษาความปลอดภัยส่วนกลางหรือ กปร.กลาง ได้เข้ามาช่วยเหลือดำเนินการก่อสร้างสะพานคอนกรีตแทนสะพานไม้เดิม และหน่วยงานการเคหะแห่งชาติเข้ามาสนับสนุนสะพานคอนกรีตเพิ่มเติม จึงส่งผลให้การสัญจรไปมาภายในชุมชนทะเลน้อยมีความสะดวกยิ่งขึ้น แต่สภาพได้ถุนของแต่ละหลังคาเรือน ถูกใช้เป็นสถานที่ทิ้งสิ่งปฏิกูลลงไป ชาวบ้านกล่าวว่าในปีพ.ศ.2549 มีหน่วยงานของรัฐใช้เครื่องจักรดูดดินโคลนในทะเลน้อย นำมาถมได้ถุนบ้านชุมชนบ้านทะเลน้อย แต่ก็ทำแค่ครั้งเดียวแล้วหายไป จนถึงปัจจุบันสภาพได้ถุนบ้านเรือนของแต่ละหลังคาเรือนเป็นที่ทิ้งน้ำเสีย บางบ้านทิ้งขยะลงไป บ้างก็ทิ้งเศษกระจูดลงไปทำให้สภาพพื้นที่ของชุมชนบ้านทะเลน้อย จากอดีตจนถึงปัจจุบันมีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิง

การคมนาคมระหว่างหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ มีการสร้างถนนในปี พ.ศ.2422 จากแรกเริ่มเป็นถนนลูกรัง และต่อมากลายเป็นถนนลาดยาง (ทางหลวงหมายเลข 4048) เมื่อมีถนนลาดยางเข้าถึงจึงมีการรถโดยสาร สองแถว จากทะเลน้อย ผ่านหน้าที่ว่าการอำเภอควนขนุน และไปสิ้นสุดในตัวเมืองจังหวัดพัทลุง (ในหนึ่งวันรถโดยสารวิ่งออกจากตัวเมืองจังหวัดพัทลุง เริ่มเวลา 6.30-4.30

นาฬิกา จากทะเลน้อยสู่ตัวเมืองจังหวัดพัทลุง 6.20-4.30 นาฬิกา มีรถออกจากคิวทุกๆ 30 นาที) ส่วนการคมนาคมระหว่างจังหวัดพัทลุงกับจังหวัดสงขลา ในเส้นทางทะเลน้อยจากอดีตมีการติดต่อทางเรือ ต่อมามีการสร้างสะพานไม้ ไม้เป็นช่วงๆ เพราะเป็นพื้นที่เชื่อมต่อทะเลน้อยกับทะเลหลวง ในช่วงฤดูแล้งสามารถเดินทางด้วยทางเท้า แต่ช่วงฤดูฝนต้องอาศัยทางเรือ ต่อมาในปีพ.ศ. 2531 มีการสร้างสะพานคอนกรีตเสริมเหล็กยกระดับ จากทะเลน้อยข้ามทะเลสาบสงขลา โดยเริ่มแรกเกิดจากน้ำพักน้ำแรงของชาวบ้าน ในช่วงแรกๆ ของการสร้างถนนนายอำเภอได้เล่าว่า “... เป็นถนนที่ผิดกฎหมายอยู่ เพราะชาวบ้านได้ขออนุมัติโครงการจากจังหวัดแล้วไม่ผ่าน แต่ชาวบ้านก็ยังร่วมกันร่วมสทบทุนก่อสร้างต่อไปและขออีกส่วนหนึ่งมาจากเงินที่ได้จากการแสดงของเอกชัย ศรีวิชัย และการแสดงหนังตะลุง ของหนังพร้อม ต่อในยุคที่มีนายทักษิณ ชินวัตร เป็นผู้นำรัฐบาลยุคแรก ถนนสายนี้ได้ถูกอนุมัติให้ดำเนินการต่ออนุมัติงบประมาณต่อไปจนเสร็จเป็นสะพานยกระดับ เป็นระยะทางรวม 17.5 กิโลเมตร เปิดใช้งานเมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2550 จากการค้นหาประวัติของสะพานที่ได้ชื่อว่ายาวที่สุดของประเทศไทย...” ณ ตอนนีพบว่าทางหน่วยราชการกล่าวถึงประวัติของสะพานสายนี้เป็นเส้นทางในความรับผิดชอบของกรมทางหลวงชนบทโดยใช้รหัสสายทาง พท. 3037 ชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างเป็นถนนลูกรังมาก่อน แต่เมื่อถึงฤดูน้ำหลากเกิดปัญหาถนนพังชำรุด เพราะเป็นแนวขวางทางระบายน้ำระหว่างทะเลน้อยกับทะเลหลวง คณะรัฐมนตรีจึงมีมติ เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2546 ดำเนินการก่อสร้างสายทางตามโครงการภายใต้แผนบูรณาการงบประมาณพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยให้กรมทางหลวงชนบทเร่งรัดดำเนินการก่อสร้างเฉพาะส่วนที่จำเป็นใช้งบประมาณของปีพ.ศ. 2546 จำนวน 50 ล้านบาท และใช้งบประมาณจากปีพ.ศ. 2547 ถึง พ.ศ. 2549 ในการดำเนินการก่อสร้างต่อไปอีก 549 ล้านบาท โดยเส้นทางในช่วงที่ 2 เป็นทางยกระดับระยะทาง 5.450 กิโลเมตร เดิมถนนสายนี้ชื่อ ถนนสายบ้านไสกิ่ง - บ้านหัวป่า ต่อมาเมื่อมีการสร้างสะพานเสร็จ เปลี่ยนชื่อมาเป็น ถนนเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550 เพื่อให้เหมาะสมกับปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ส่งผลให้การติดต่อระหว่างจังหวัดสะดวกมากขึ้น โดยมีรถสองแถววิ่งออกจากตัวเมืองพัทลุง ผ่านหน้าอำเภอควนขนุน และผ่านทะเลน้อย เข้าสู่อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

ระบบไฟฟ้าเข้าถึงชุมชนประมาณเมื่อปี พ.ศ. 2500 ก่อนที่ไฟฟ้าเข้าไม่ถึงตัวชุมชน ชาวบ้านมีการใช้ไฟจากใต้ (นำกากมะพร้าวคลุกเคล้ากับมันยาง ห่อด้วยกาบมะพร้าวแล้วมัดจุกเผาไฟเป็นแสงสว่าง) ต่อมามีการใช้เตาแก๊ส โดยเชื้อเพลิง เป็นน้ำมันก๊าดที่หาซื้อได้ตามร้านค้าของชุมชน

แหล่งน้ำเพื่อการบริโภคอุปโภคและการเกษตร น้ำเพื่อบริโภคชาวบ้านอาศัยน้ำฝน เก็บกักไว้ในโอ่งมังกรเพื่อบริโภคทั้งปี แหล่งน้ำที่สำคัญต่อการบริโภคในอดีตจนถึงปัจจุบันอีกแหล่งหนึ่งคือบ่อน้ำจืดในวัดทะเลน้อย ส่วนน้ำเพื่ออุปโภคในอดีตชาวบ้านอาศัยน้ำคลองจากคลองยวน

จุดเจาะน้ำบาดาล บ่อน้ำตื้นแหล่งน้ำจืดจากทะเลน้อย แต่ในปัจจุบันชาวบ้านไม่สามารถใช้แหล่งน้ำจากทะเลน้อยได้แล้ว เพราะน้ำไม่สะอาดอย่างในอดีต แหล่งน้ำในทะเลน้อยในปัจจุบันไว้ใช้ในด้านเกษตร และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำและเลี้ยงปลาของชาวบ้านเท่านั้น ในช่วงปี พ.ศ.2536 เริ่มมีระบบประปาหมู่บ้าน เข้าถึงทุกหลังคาเรือน

ส่วนระบบการติดต่อสื่อสารมีขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2515 ทางรัฐได้ให้มีการติดตั้งโทรศัพท์สาธารณะที่ชุมชนบ้านทะเลน้อยขณะปีปัจจุบันมี 25 หมายเลข สภาพสามารถใช้การได้ ส่วนการแจ้งข่าวสารภายในชุมชน โดยใช้ระบบเสียงตามสายหรือหอกระจายข่าวที่ทำการอยู่ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน แต่ยังไม่ทั่วถึง

ในด้านการศึกษาของชุมชนทะเลน้อยมีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 2 แห่งคือโรงเรียนควนพนางตุง และโรงเรียนวัดทะเลน้อย โรงเรียนมัธยม 1 แห่ง คือโรงเรียนพนางตุง โรงเรียนทั้ง 3 อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพัทลุงเขต 1

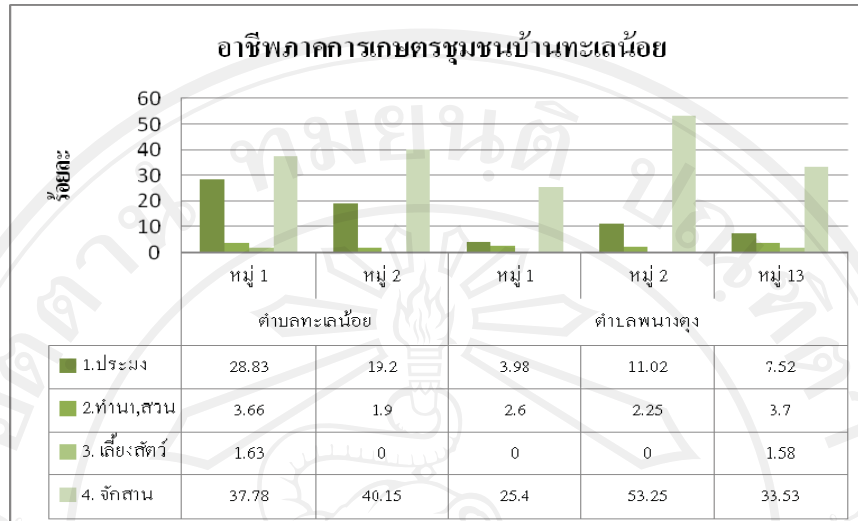
ด้านการบริการด้านสาธารณสุข มีสถานีอนามัยตำบลพนางตุง และสถานีอนามัยตำบลทะเลน้อย และศูนย์สาธารณสุขชุมชน 13 แห่ง

2.3 ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ

อาชีพหลักๆ ของชาวชุมชนบ้านทะเลน้อยส่วนใหญ่เป็นการพึ่งพาความอุดมสมบูรณ์จากธรรมชาติของพื้นที่ที่น้อย จากแหล่ง ที่ดิน ป่าไม้ สัตว์บก สัตว์น้ำ โดยชาวบ้านมีอาชีพทำการประมง ประมงแบบพื้นบ้าน รวมทั้งเลี้ยงสัตว์น้ำไว้บริเวณริมฝั่งทางทิศตะวันตกของทะเลน้อย เพาะปลูกพืชสวน พืชไร่ ข้าว จักสาน รับจ้าง เป็นต้น

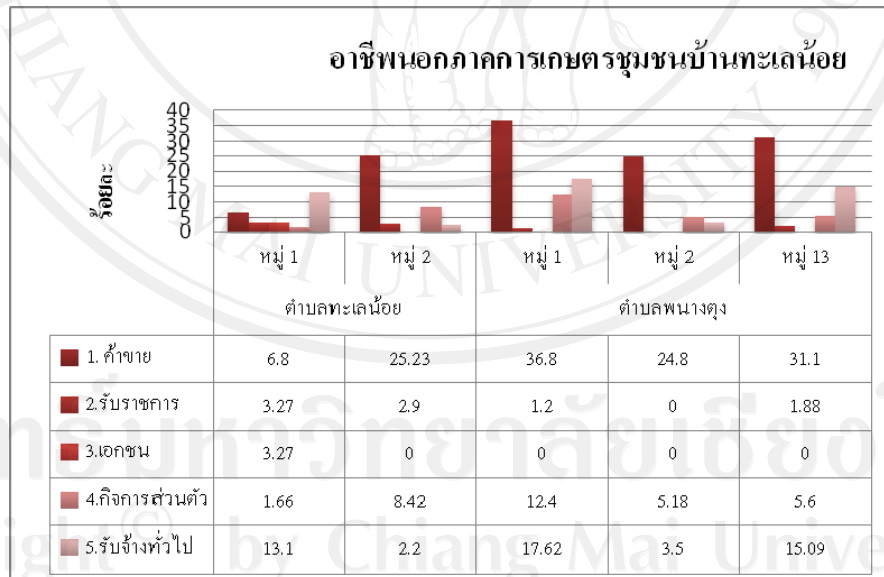
จากการศึกษาสำรวจภาคสนามเมื่อปีพ.ศ.2552 - 2553 จากกลุ่มตัวอย่าง 270 ครัวเรือน สามารถจำแนกการประกอบอาชีพภาคการเกษตร และอาชีพนอกภาคการเกษตร ออกเป็นลักษณะใหญ่ๆ พบว่าตำบลทะเลน้อย หมู่ที่ 1 อาชีพภาคการเกษตร มีการทำประมงร้อยละ 28.83 ทำนาทำสวนร้อยละ 3.66 เลี้ยงสัตว์ 1.63 จักสาน 37.78 หมู่ 2 การประมงร้อยละ 19.2 ทำนาทำสวน 1.9 และจักสานร้อยละ 40.15 ส่วนตำบลพนางตุงหมู่ การประมง 3.98 ทำนาทำสวน 2.6 และจักสาน 25.4 หมู่ 2 การประมง 11.02 ทำนาทำสวน 2.25 จักสาน 53.25 และหมู่ 13 การประมงร้อยละ 7.52 ทำนาทำสวนร้อยละ 3.7 เลี้ยงสัตว์ 1.58 และจักสาน ร้อยละ 33.53 9 (ตาราง 2.4) อาชีพนอกภาคการเกษตรพบว่าตำบลทะเลน้อย หมู่ 1 ค่าขายร้อยละ 6.8 รับราชการ 3.27 เอกชน 3.27 กิจการส่วนตัว 1.66 และรับจ้างทั่วไป 13.1 หมู่ 2 ค่าขาย 25.23 รับราชการ 2.9 กิจการส่วนตัว 8.42 และรับจ้างทั่วไป 2.2 ตำบลพนางตุงหมู่ 1 ค่าขายร้อยละ 36.8 รับราชการ 1.2 กิจการส่วนตัว 12.4 และรับจ้างทั่วไป 17.62 หมู่ 2 ค่าขาย 24.8 กิจการส่วนตัว 5.18 และรับจ้างทั่วไป 3.5 และหมู่ 13 ค่าขาย 31.1 รับราชการ 1.88 กิจการส่วนตัว 5.6 และรับจ้างทั่วไป 15.09 (ตาราง 2.5)

ตาราง 2.4 อาชีพภาคการเกษตรชุมชนบ้านทะเลน้อย

ที่มา: เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม, 2553 (กลุ่มตัวอย่าง=270)

ตาราง 2.5 อาชีพนอกภาคการเกษตรชุมชนบ้านทะเลน้อย

ที่มา: เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม, 2553 (กลุ่มตัวอย่าง=270)

2.3.1 อาชีพภาคการเกษตร

1) การทำประมง เป็นอาชีพหลักของชาวบ้านในชุมชนบ้านทะเลน้อยมีการหาสัตว์น้ำเพื่อเลี้ยงชีพ อาศัยแหล่งจับสัตว์น้ำจากทะเลน้อยเป็นหลัก เครื่องมือที่ใช้ในการจับสัตว์น้ำส่วน

ใหญ่เป็นเครื่องมือที่ประดิษฐ์จากผู้คนในชุมชนของแต่ละครัวเรือน วิธีการจับสัตว์น้ำขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละบุคคล สัตว์น้ำที่จับได้มากที่สุดคือปลาน้ำจืด เช่นปลาโตน (ไม่มีเกล็ดปากแดง) ปลาตุ๊ก ปลาช่อน กุ้ง เป็นต้น ผลผลิตจากการจับสัตว์น้ำบางส่วนมีการขายให้แก่แม่ค้าในชุมชนที่มารับซื้อเพื่อนำไปขายต่อในตลาดตัวเมือง บางส่วนนำไปแปรรูป ในปัจจุบันปริมาณของสัตว์น้ำได้ลดน้อยลง โดยชาวบ้านหันมาเลี้ยงปลาในกระชังบริเวณริมฝั่งของทะเลน้อย แต่ส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านชุมชนบ้านทะเลน้อยที่อาศัยในหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ของตำบลทะเลน้อย เพราะพื้นที่เหมาะสมกับการเลี้ยงปลาโดยใช้พื้นที่บริเวณหน้าบ้านของตนเอง บวกกับการให้การสนับสนุนของผู้ใหญ่บ้าน พันธุ์ปลาที่นำมาเลี้ยงรับซื้อมาจากพ่อค้าส่วนใหญ่เป็นปลาตุ๊ก ออาหารที่เลี้ยงเป็นอาหารสำเร็จรูป สาหร่าย และปลาตัวเล็กๆ สับให้ละเอียด เป็นต้น เมื่อปลาเมื่ออายุประมาณ 2-3 เดือน พ่อค้าจะมารับซื้อ และบางส่วนนำไปทำปลาตุ๊กร้า และปลาแดดเดียว แต่ในช่วงปีพ.ศ.2550 มีการนำปลาจากนอกพื้นที่เพื่อนำมาแปรรูป

2) การทำนา พบจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับในอดีต สาเหตุมาจากนก เช่นนกเป็ดน้ำ นกพริกเข้ามาจิกกินต้นข้าว และข้าวที่กำลังออกรวง จึงทำให้ชาวบ้านทำนาไม่ได้ผล ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ส่งผลให้ชาวบ้านต้องทิ้งผืนนา หันมาประกอบอาชีพอื่นแทนการปลูกข้าว ในอดีตการทำนาของชาวชุมชนบ้านทะเลน้อย มีการทำนาบริเวณทิศใต้ของริมชายฝั่งทะเลน้อย โดยมีการปลูกข้าวพันธุ์จำปาทอง ข้าวจังหวัด ข้าวนาคลาย เป็นต้น มีการทำนาปีละหนึ่งครั้ง แต่ในปัจจุบันการทำนาแทบไม่เหลือเลยชาวบ้านจึงต้องซื้อข้าวสารบริโภคแทนการทำนา

3) การเลี้ยงสัตว์ มีจำนวนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนอื่นๆ สาเหตุมาจากพื้นที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเลี้ยงสัตว์ เพราะไม่มีบริเวณบ้านและพื้นที่จำกัดต่อการเลี้ยง ชุมชนบ้านทะเลน้อย เป็นชุมชนที่หนาแน่นด้วยบ้านเรือน ชุมชนบ้านทะเลน้อยที่พบในปัจจุบันมีการเลี้ยงสัตว์คือไก่บ้าน เลี้ยงแบบปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติ ชาวบ้านจะให้อาหารบ้าง โดยส่วนใหญ่เป็นอาหารที่เหลือและสำหร่ายนำมาคลุกเคล้ากับรำ เมื่อไก่โตได้ขนาดชาวบ้านจะใช้เป็นอาหาร

4) จักสาน ในอดีตการจักสานจะทำในช่วงว่างเว้นจากการทำนาแต่ในปัจจุบันอาชีพหลักอาชีพหนึ่งของผู้หญิงในชุมชนบ้านทะเลน้อย การจักสานภายในชุมชนทะเลน้อยเป็นอาชีพที่มีการสืบทอดมาบรรพบุรุษ จากในอดีตการจักสานทำเป็นเครื่องใช้ภายในครัวเรือนโดยเฉพาะเสื่อกระจูดซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำกันมากกว่า 100 ปี ในปัจจุบันกลายเป็นอาชีพที่สร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนบ้านทะเลน้อย เป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของชุมชนบ้านทะเลน้อย โดยชาวบ้านมีการปรับปรุง คัดแปลง ประยุกต์ ลวดลายในการจักสาน และมีพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย เช่น ทำกระจูดเป็นกระเป๋า ตะกร้า หมวก เป็นต้น โดยพืชที่นำมาจักสานคือต้นกระจูด ในอดีตมีการถอนต้นกระจูดด้วยมือ สามารถหาได้ในทะเลน้อย และในพื้นที่ ที่ชาวบ้านปลูกไว้ที่ปลายของทุ่งนา แต่ในปัจจุบันต้นกระจูดมีการซื้อจากตำบลเครื่อง อำเภอลาดหญ้า จังหวัด

นครศรีธรรมราช สาเหตุมาจากปริมาณต้นกระจุคมีปริมาณลดน้อยลงมาก เนื่องจากเมื่อกระจุคแตกหัวอ่อน นกน้ำจะเข้าขุดหัวของกระจุคนำมาเป็นอาหาร กรรมวิธีการจักสานของชาวชุมชนบ้านทะเลน้อย มีการทำด้วยมือทุกขั้นตอน โดยนำลำต้นของกระจุคสดนำมาคลุกกับดินขาวแล้วนำไปตากแห้งไว้ประมาณ 2 วัน จับมากลึงให้แบน จึงนำไปข้อมเป็นสีต่างๆ ตากไว้ให้แห้งประมาณ 2 วัน จึงนำไปสาน เมื่อสานเป็นผืนๆ มีการส่งต่อไปยังครัวเรือนที่ถนัดในการแปรรูปเย็บตัดต่อ เป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆ ต่อไป

อาชีพหลักที่สร้างรายได้และเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญแก่ครอบครัวให้กับชาวบ้านชุมชนบ้านทะเลน้อยคืออาชีพนอกภาคการเกษตรกรรม

2.3.2 อาชีพนอกภาคการเกษตร

1) การค้าขาย เป็นอาชีพหลักของนอกภาคการเกษตรเนื่องจากชุมชนบ้านทะเลน้อยเป็นชุมชนที่ตั้งใกล้กับแหล่งท่องเที่ยว โดยมีการตั้งร้านค้าที่ถาวร ขายของที่ระลึกจำพวกเครื่องจักสานและปลาแดดเดียว ปลาร้า เป็นต้น ตั้งร้านค้าบริเวณริมฝั่งถนนทางด้านตะวันตกของถนนเลียบชายฝั่งทะเลน้อย และในช่วงเทศกาลล่องเรือชมนกในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-เมษายนของทุกปี มีการตั้งร้านค้าเพิ่มมากขึ้นมีการขยายตัวของร้านค้าบริเวณริมชายฝั่งทะเลน้อย เพื่อขายของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว และการค้าขายภายในตัวชุมชนมีร้านขายของชำ อยู่เป็นจำนวนมาก โดยตั้งร้านภายในตัวเรือน และการค้าขายอีกรูปแบบหนึ่งที่มีการค้าแบบเคลื่อนที่ได้คือการเข็นรถไปตามเส้นทางถนนในตัวชุมชนบ้านทะเลน้อย มีการขายอาหารจำพวกอาหารคาว เช่น ข้าวยา ใต้อั่ว และอาหารหวานได้แก่ขนมหวานต่างๆ ในช่วงฤดูร้อนจะมีการเข็นรถขายน้ำ และผลไม้ ผู้คนที่ซื้อเป็นชาวบ้านในชุมชน จึงไม่หวังผลกำไรมากนัก

2) งานราชการ ส่วนใหญ่จะมีสถานที่ทำงานอยู่ใกล้กับชุมชน เช่น ครู เจ้าหน้าที่ หรือพนักงานขององค์การบริหารส่วนตำบลทะเลน้อย และองค์การบริหารส่วนตำบลพนาสูง เจ้าหน้าที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย และเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในสถานีพัฒนาและอนุรักษ์สัตว์ป่าทะเลน้อย

3) งานเอกชน ส่วนใหญ่กลุ่มคนเหล่านี้เป็นกลุ่มที่รับการศึกษาโดยทำงานต่างจังหวัดและในกรุงเทพมหานคร โดยไม่ได้อาศัยอยู่ภายในชุมชนนานๆ ครั้งจะกลับบ้านในช่วงเทศกาลต่างๆ จึงพบว่าผู้อาศัยอยู่ที่บ้านจะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ รายได้ส่วนใหญ่มาจากลูกหลานที่ออกไปทำงานนอกบ้าน

4) กิจการส่วนตัว เป็นลักษณะร้านค้าขายของที่ระลึก ร้านอาหาร ร้านขายของชำ บ้านพัก ห้องพัก รีสอร์ทขนาดเล็กเป็นของคนในชุมชน ที่มีการตั้งบ้านเรือนใกล้กับริมถนนเลียบชายฝั่งทะเลน้อย และเป็นของนายทุนรวมถึงคนภายนอกผู้มีฐานะดีเข้ามาซื้อที่ดินเพื่อสร้างเป็นที่พักพร้อมร้านอาหารภายในตัวที่พัก ซึ่งปัจจุบันมีการขยายร้านอาหารในส่วนที่นั้งของลูกค้า ออกไปตั้งบริเวณริมชายฝั่งทะเลน้อย

5) การรับจ้างทั่วไป ชุมชนบ้านทะเลน้อยเป็นชุมชนที่มีการอาศัยแบบถาวร ส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้อง ที่ขยายครัวเรือนออกตั้งครัวเรือนใหม่อาศัยอยู่ในชุมชน มีชาวบ้านบางกลุ่มที่มีอาชีพรับจ้างตามร้านค้าต่างๆ ในตัวอำเภอและตัวเมืองจังหวัดพัทลุงในตัวจังหวัดที่ใกล้เคียง และกรุงเทพมหานคร และรับจ้างงานภายในชุมชน เช่น การแปรรูปสัตว์น้ำ รับจ้างขับเรือนำเที่ยว ารรับจ้างภายในชุมชนและรับจ้างระหว่างอำเภอและจังหวัด

อาชีพของชาวชุมชนบ้านทะเลน้อยมีความหลากหลายเป็นไปตามที่ตนเองถนัด แต่ละครัวเรือนมีการประกอบอาชีพมากกว่าหนึ่งอาชีพ เพื่อเลี้ยงสมาชิกภายในครัวเรือน(รูป 2.7) ส่วนใหญ่ผู้ชายออกหาสัตว์น้ำในทะเลน้อย และวิ่งเรื่อนำนักท่องเที่ยวชมรอบๆ ทะเลน้อยเริ่มเปิดให้บริการ 6 โมงเช้าถึง 6 โมงเย็นของทุกวัน อาชีพวิ่งเรือเริ่มขึ้นเมื่อประมาณปีพ.ศ.2520 ระยะเวลาเริ่มแรกมีเรือเพียง 16 ลำการที่ชาวบ้านแล่นเรื่อนำนักท่องเที่ยวได้จะต้องซื้อหัวคิว (หัวคิวคือการซื้อทั้งลำเรือบวกกับเครื่องยนต์) จากทางเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยโดยการซื้อหัวคิวตกหัวละ 40,000 บาท วิ่งได้ตลอดและสามารถตกทอดสู่ลูกหลาน จากคำบอกเล่าของนายอำนวนาย (สมาชิกวิ่งเรื่อนำนักท่องเที่ยว) “...จากเริ่มแรกวิ่งตกเที่ยวละ 200 บาท ต่อมาปีพ.ศ.2542 เที่ยวละ 300 บาท ปีพ.ศ. 2549 เที่ยวละ 400 บาท เป็นต้นมา จากเดิมคิวกี่ที่ตั้งไว้มีอยู่สองคิว คือบริเวณในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยคือชุดที่ 1 กับคิวกี่เรือจอดอยู่หน้าเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย คือชุดที่ 2 ต่อมาปีพ.ศ. 2549 มีการรวมตัวกลายเป็นชุดเดียวกัน ในปัจจุบันมีเรือทั้งหมด 38 ลำ จอดบริการแก่นักท่องเที่ยว บริเวณหน้าเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยใน กรณีการวิ่งเรือมีการจัดคิวในการวิ่งเรือลำหนึ่งในหนึ่งวันวิ่งได้ประมาณ 1-2 เที่ยวต่อวัน แต่ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว (เดือนกุมภาพันธ์-เมษายน) วิ่งได้ประมาณ 2-3 เที่ยว เรือลำหนึ่งนักท่องเที่ยวนั่งได้ 6-7 คน ชาวบ้านที่วิ่งเรือกล่าวว่า การพานักท่องเที่ยวไปชมบริเวณที่นกระสาวางใจ (ชาวบ้านเรียกว่าที่หัวฉนวน) ต้องขออนุญาตจากทางเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยก่อน โดยไปลงชื่อคนที่วิ่งเรือและเมื่อกลับมา ถึงฝั่ง ต้องเข้าไปรายงานสถานการณ์ในการพานักท่องเที่ยวเข้าชมชมรอบๆ ทะเลน้อยประมาณ 28 กิโลเมตร ใช้เวลาประมาณหนึ่งชั่วโมงสามสิบนาทีต่อเที่ยว บริเวณจุดที่สร้างชื่อเสียงให้กับทะเลน้อยมากคือบริเวณ ดงดอกบัว พันธุ์บัวหลวง บัวแดง เป็นต้น ช่วงที่สวยงามที่สุดจะเป็นตอนเช้า ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายนของทุกปี ดงดอกบัวนี้จะอยู่บริเวณด้านทิศเหนือของทะเลน้อยบริเวณนี้ให้นักท่องเที่ยวสามารถเก็บบัวเป็นที่ระลึกได้...”

จักสาน

แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์

เลี้ยงปลาในกระชัง

ค้าขาย

เห็นรอยขายของตามชุมชน

จับเรือจ้าง

แปรรูปสัตว์

การประมง

บ้านพักตากอากาศ

รูป 2.7 ตัวอย่างความหลากหลายในการประกอบอาชีพทั้งในและนอกภาคการเกษตร

2.4 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

พื้นที่ศึกษาคือชุมชนบ้านทะเลน้อยซึ่งเป็นพื้นที่ของหมู่ที่ 1, 2 อยู่ในเขตการปกครองของตำบลทะเลน้อย และหมู่ที่ 1, 2 และ 13 ของตำบลพนาสูง ทั้งสองตำบลนี้อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง จากเดิมทั้งสองตำบลเป็นตำบลเดียวกันเรียกว่า “บ้านทะเลน้อย” หรือ “ชุมชนทะเลน้อย” จากหลักฐานที่ปรากฏตามพระราชนิพนธ์ ของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ตอนที่เสด็จประพาสแหลมมลายู ได้ทรงบันทึกกล่าวถึงชุมชนบ้านทะเลน้อยไว้ว่า “ในที่ทะเลต่อแดนกันนี้ว่าผู้ร้ายชุมอย่างยิ่ง ฟังเสียงทั้งพัทลุงทั้งสงขลากล่าวโทษว่าแถบทะเลน้อยในแขวงเมืองนครมีการตั้งบ้านเรือนมาก แต่เกือบไม่มีคนดีเลย ในหมู่บ้านนั้นเป็น

ผู้ร้ายทั้งสิ้น ด้วยเป็นปลายแดนห่างจากเมืองนครศรีธรรมราช การติดตามผู้ร้ายยากลำบากอย่างยิ่ง การอันนี้ก็เห็นจะเป็นจริง ด้วยหัวเมืองที่มีแขวงติดต่อกันถี่ๆ หรือขยายคาบเกี่ยวกันและก็ติดตามผู้ร้ายยากอยู่ด้วยกันทุกเมือง” (ถัด รัตนพันธ์, 2479)

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ เมื่อปีพ.ศ.2552 พบว่าการตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านจากอดีตกาลที่ยาวนาน เป็นชุมชนขนาดใหญ่มีอายุมากกว่า 300 ปี ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานการก่อตั้งวัดทะเลน้อย ที่ปรากฏการก่อตั้งมาแล้ว 370 กว่าปี ที่ตั้งชุมชนทะเลน้อยในอดีตเป็นสถานที่ตั้งอำเภอทะเลน้อยหรืออำเภอควนขนุนในปัจจุบัน มีความเจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีตกาล เพราะก่อนหน้านี้มีการติดต่อกันระหว่างชุมชน โดยมีการใช้เส้นทางสัญจรทางน้ำเป็นหลัก เพราะชุมชนทะเลน้อยเป็นชุมชนที่ก่อตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งทะเลน้อยสภาพบ้านเรือนยกพื้นสูงมิได้ถุนสามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้โดยภายในชุมชนมีการติดต่อใช้ทางเท้าชาวบ้านเรียกว่า “หว่างลา” เป็นทางเดินดินด้วยเท้าโล่งๆ แต่ในช่วงฤดูฝนจะมีการสัญจรโดยทางสะพานสภาพของสะพานในสมัยนั้นเป็นไม้เถียมสี่ค้ำที่พาดต่อกันเป็นทางยาวเข้าถึงในแต่และหลังคาเรือน ต่อมาชุมชนทะเลน้อยมีการขยายตัวออกสู่ด้านทิศตะวันออก คือ บริเวณริมถนนทะเลน้อย (ปัจจุบันคือบริเวณริมถนนสายหลักจากควนขนุน-ทะเลน้อย) โดยมีการก่อสร้างบ้านเรือนบุกรุกออกไปยังพื้นที่ทะเล ต่อมาในปีพ.ศ. 2517 ได้เกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่มีฝักตบชวาถูกพัดพาเข้ามาสู่ในชุมชนทะเลน้อย ถนนสายหลักจากควนขนุน – ทะเลน้อย ถูกน้ำท่วมตัดขาดจากภายนอก หลังจากนั้นลาดบ้านเรือนได้รับความเสียหาย โดยเฉพาะสะพานไม้ที่ใช้สัญจรไปมาภายในชุมชน ในปีพ.ศ.2518 หน่วยงานกรมรักษาความปลอดภัยส่วนกลาง ได้เข้ามาช่วยเหลือดำเนินการก่อสร้างสะพานคอนกรีตแทนสะพานไม้เดิม และหน่วยงานการเคหะแห่งชาติได้เข้ามาสนับสนุนสะพานคอนกรีตเพิ่มเติม ในช่วงต่อมาประมาณปี พ.ศ.2531 ชุมชนบ้านทะเลน้อยมีสภาพชุมชนที่ค่อนข้างแออัด โดยมีการพยายามขยายบ้านเรือนออกสู่พื้นที่ทะเลน้อยมากยิ่งขึ้น เพราะมีการก่อสร้างถนนเรียบริมทะเลน้อยจากควนขนุน-ทะเลน้อย เกิดบ้านเรือนขึ้นตามแนวถนน ในบางส่วน (ได้แก่พื้นที่ของหมู่ที่ 1,2 และ 13 ของตำบลพนางตุง และพื้นที่บางส่วนของหมู่ที่ 1 ของตำบลทะเลน้อย) ได้เสียดำเข้าให้ราชพัสดุเรียกว่า “หัวลาน” โดยมีการเสียดำเข้าให้ราชพัสดุเป็นรายปี ปีละ 170 บาทต่อหลังคาเรือน สภาพบ้านเรือนมีการก่อสร้างอยู่อาศัยทำมาหากินอยู่อย่างถาวร ภายในชุมชนเป็นเครือญาติเดียวกันหมด ส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ บางส่วนมีการอพยพมาจากต่างพื้นที่ เพราะแต่งงานกับคนในพื้นที่ จึงเข้ามาตั้งถิ่นฐานภายในชุมชน ชุมชนบ้านทะเลน้อยมีความสัมพันธ์โดยทางสายเลือดเดียวกัน เชื้อสายเป็นคนไทยพุทธ ทั้งหมู่บ้านในปัจจุบันมีคนไทยมุสลิมเข้ามาตั้งบ้านเรือนและร้านอาหาร 2 ร้าน โดยแต่งงานกับคนทะเลน้อย จึงอพยพเข้ามาอาศัยทำมาหากินในพื้นที่

2.5 อาณาเขตและที่ตั้งของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

2.5.1 ที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ

เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตั้งอยู่ในภาคใต้ของประเทศไทย ทางด้านทิศเหนือของทะเลสาบสงขลา ตั้งแต่บริเวณละจูด 7 องศา 45 ลิปดา เหนือ ถึง 8 องศา 01 ลิปดา เหนือ และลองจูด 100 องศา 09 ลิปดา ตะวันออก ถึง 100 องศา 15 ลิปดา ตะวันออก มีเนื้อที่ประมาณ 258,625 ไร่ หรือประมาณ 457 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ครอบคลุมบางส่วนของ 3 จังหวัด คือ จังหวัดพัทลุง จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสงขลา โดยมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ คลองชะอวด ทუნา ป่าปรีอ ป่าไม้เสม็ดขาว ท้องที่ตำบลเครัง อำเภอลำชะอวด ตำบลแหลม ตำบลควนชะลิก อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทิศใต้ จดคลองปากประ ท้องที่ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันออก จดทะเลหลวง (ทะเลสาบสงขลาตอนบน) ทางหลวงจังหวัดสงขลา หมายเลข 4083 ท้องที่ตำบลตะเคียน ตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด จังหวัด สงขลา

ทิศตะวันตก จดลำคลองคึกฤทธิ์ (ทางซุด) ฝั่งทะเลน้อยด้านตะวันตก ทუნา ป่าปรีอ ป่าไม้เสม็ดขาว ท้องที่ตำบลพนางตุง ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตำบลชอนหาด ตำบลนางหลง ตำบลท่าเสม็ด ตำบลเครัง อำเภอลำชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

พื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีพื้นที่ประมาณ 285,625 ไร่ หรือประมาณ 457 ตารางกิโลเมตร แบ่งพื้นที่ของแต่ละจังหวัดดังนี้

จังหวัดพัทลุง มีพื้นที่ประมาณ 104,375 ไร่ หรือประมาณ 167 ตารางกิโลเมตร หรือ 36.5 % ของพื้นที่

จังหวัดสงขลา มีพื้นที่ประมาณ 31,250 ไร่ หรือประมาณ 50 ตารางกิโลเมตร หรือ 11% ของพื้นที่

จังหวัดนครศรีธรรมราช มีพื้นที่ประมาณ 150,000 ไร่ หรือประมาณ 240 ตารางกิโลเมตร หรือ 52.5% ของพื้นที่

เฉพาะพื้นที่ตัวทะเลน้อยมีพื้นที่ประมาณ 17,000 ไร่ หรือประมาณ 28 ตารางกิโลเมตร หรือ 6% ของพื้นที่

2.5.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์กายภาพของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ลักษณะภูมิประเทศของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยจังหวัดพัทลุง จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสงขลา มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม หรือมีลักษณะเป็นป่าพรุน้ำจืด มีน้ำ

ท่วมขังเกือบตลอดปีประกอบด้วยทะเลน้อย หนอง บึง คลอง ทางน้ำ ทุ่งนา ทุ่งหญ้า ป่าราโพ ป่ากก ป่าปรีอ ป่ากระจูด ป่ากระจูดหนู ป่าไม้เสม็ดขาว จึงอุดมสมบูรณ์ไปด้วย กุ้ง หอย ปู ปลา และพืชน้ำจืด ซึ่งเป็นอาหารของสัตว์ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีสภาพพื้นที่แตกต่างกัน สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

(1) พื้นที่บนแผ่นดิน มีพื้นที่ประมาณ 429 ตารางกิโลเมตร (94 % ของพื้นที่ทั้งหมด) แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

(1.1) ทุ่งหญ้า (Tidal flat) เป็นพื้นที่ที่น้ำท่วมถึงโดยมีน้ำขึ้นลงเป็นเวลาและพื้นที่บริเวณหาดโคลนพบทางทิศตะวันออกของป่าพรุ (Swamp forest)

พื้นที่ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1–2 เมตร ความลาดชัน 0.5 เซลเซียส ส่วนใหญ่ในพื้นที่แห่งนี้จะพบทุ่งนาข้าวและทุ่งหญ้า

(1.2) ป่าพรุ (Swamp forest) จะเป็นบริเวณก้นกระทะของพื้นที่ความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 60 เซนติเมตร ทำให้ต่ำกว่าพื้นที่อื่น โดยรอบซึ่งเป็นควนหรือเนินสูงเล็กน้อยและบนควนเหล่านี้จะพบทุ่งหญ้าเป็นหย่อม ๆ และป่าดิบชื้นบ้างเล็กน้อย

(1.3) ที่ราบ (Plain) จะพบทางทิศตะวันตกของป่าพรุ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลสาปประมาณ 8 เมตร ความลาดชัน 2 % พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นนาข้าว สวนยาง ป่าดิบชื้นและอาจจะพบทุ่งหญ้าและป่าพรุในพื้นที่ประเภนี้ด้วย

(2) พื้นที่บริเวณพื้นน้ำ

พื้นที่ประมาณ 28 ตารางกิโลเมตร (6 % ของพื้นที่ทั้งหมด) โดยประมาณ ตัวทะเลน้อยมีความกว้างประมาณ 5 กิโลเมตร ความยาว 6 กิโลเมตร มีความลึกเฉลี่ย 1.2 เมตร พืชน้ำที่พบได้ทั่วไป ได้แก่ พืชลอยน้ำ หน้าลอยน้ำ, *Elcocharis* spp, *Cyperus* spp, *Scleris oryzoides* และ *Hanguana malayanum* เป็นต้น (เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย, 2541)

อุณหภูมิในแต่ละเดือนมีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกันเดือนที่ร้อนที่สุดมีอุณหภูมิเฉลี่ย 28.7 เซลเซียส ในเดือนเมษายน และเดือนที่มีอากาศเย็น คือ 26.6 เซลเซียส ได้แก่ เดือนพฤศจิกายน และเดือนธันวาคม ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยในรอบปี 79 % เดือนที่ชื้นมาก คือ เดือนตุลาคม และเดือนพฤศจิกายน (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, บริษัท ไทยเอนิเนียริง คอนซัลแตนท์ส, 2541)

สภาพทรัพยากรธรรมชาติ พรรณไม้ ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ซึ่งจะเป็นป่าพรุ ทุ่งหญ้า พืชพรรณในน้ำและในป่าดิบชื้นบ้างเล็กน้อย มีไม่น้อยกว่า 260 ชนิด ส่วนใหญ่เป็นไม้เสม็ดขาว ขึ้นอยู่เป็นกลุ่มๆ กระจัดกระจายทั่วไป

สัตว์ป่า แบ่งได้ 4 กลุ่ม คือ

1. สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ซึ่งคาดว่าจะมีหรือพบบริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีไม่น้อยกว่า 57 ชนิด
2. สัตว์จำพวกนก ซึ่งคาดว่าจะมีในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 285 ชนิด สามารถจำแนกออกได้ 2 ประเภท คือ นกประจำถิ่น และนกอพยพ
3. สัตว์เลื้อยคลาน ซึ่งคาดว่าจะพบหรือมี ในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 40 ชนิด
4. สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก ซึ่งคาดว่าจะพบหรือมีในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 12 ชนิด (เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย, 2541)

2.6 สรุป

จากข้อมูลเกี่ยวกับบริบทของพื้นที่ศึกษาทั้งในด้านลักษณะทางกายภาพ ภูมิศาสตร์ และความหลากหลายทางชีวภาพของทะเลน้อย ประชากร สังคม วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี เศรษฐกิจ ตลอดจนจนถึงความเป็นมาของชุมชนบ้านทะเลน้อยที่ปรากฏให้เห็นในสภาพปัจจุบัน ได้สะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตของชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานกว่า 300 ปี ได้บ่งบอกถึงวิถีชีวิตของชาวชุมชนบ้านทะเลน้อยที่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรจากอดีตจนถึงยุคปัจจุบัน

หลังจากรัฐได้เข้ามาเป็นผู้จัดการเกี่ยวกับทรัพยากรในพื้นที่ และเข้ามาเน้นการพัฒนาทั้งในด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการพื้นฐานให้กับชาวบ้าน เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา โรงเรียน สาธารณสุข เป็นต้น เพื่อเอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจที่รองรับเศรษฐกิจแบบตลาด เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจของชุมชน ที่เน้นให้เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยในส่วนที่ตั้งของตำบลทะเลน้อยและตำบลพนาสูงเป็นสถานที่ท่องเที่ยว จากวิถีชีวิตของชาวบ้านที่เคยพึ่งพาความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติเหมือนเช่นเคยในอดีต ก็ต้องเปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้สามารถคงอยู่ได้กับสภาพท่ามกลางนโยบายที่ทางหน่วยงานของรัฐเข้ามาเพื่อพยายามปรับเปลี่ยนให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดพัทลุง

ข้อมูลข้างต้นดังกล่าว เป็นบริบทโดยทั่วไปของพื้นที่ศึกษา ในด้านลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านทะเลน้อยเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของจังหวัดพัทลุง หากอ้างอิงกับที่ตั้งทำการเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยจะอยู่ทางด้านทิศตะวันตก สภาพภูมิประเทศโดยส่วนใหญ่ของพื้นที่ศึกษามีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มชายฝั่งของทะเลน้อย สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปมีสองฤดูกาลคือ ฤดูฝนกับฤดูร้อน แหล่งน้ำตามธรรมชาติที่สำคัญของชาวชุมชนบ้านทะเลน้อยคือบ่อน้ำจืดจากวัดเพื่อบริโภค ส่วนแหล่งน้ำจืดที่หล่อเลี้ยงชีวิตชาวบ้านจากอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นแหล่งน้ำจืดคือ ทะเลน้อย ที่เปรียบเสมือนหม้อข้าวหม้อแกงของชาวบ้านที่ต้องการ

อะไรก็สามารถเก็บหาใช้ประโยชน์ได้ทันที จากอดีตจนถึงปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปมาก เนื่องด้วยความอุดมสมบูรณ์ลดปริมาณน้อยลงทุกขณะบวกกับข้อจำกัดในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทะเลน้อยก็ลดน้อยลง

ลักษณะทางด้านประชากร สังคม วัฒนธรรมพบว่า ประชากรชุมชนบ้านทะเลน้อย สายเลือดเดียวกันเกือบทั้งชุมชน นับถือศาสนาพุทธเกือบทั้งชุมชน มีผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม บางส่วน 2-3 หลังคาเรือน คือผู้ที่อพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่เนื่องจากการแต่งงานกับคนในพื้นที่ ระดับการศึกษาถือว่าอยู่ในเกณฑ์ต่ำคือประถมศึกษา ความเชื่อประเพณีมีการยังคงดำรงสืบทอด จากบรรพบุรุษ เช่น ประเพณีชักพระ แต่ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะการปฏิบัติขั้นตอนของประเพณีชักพระบ้างบางส่วน เช่น จากเดิม 50 ปีที่แล้ว มีการชักพระทางน้ำในทะเลน้อย แต่ในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนมาเป็นการชักพระบนบก และระยะการจัดงาน ลดจำนวนวันจัดงาน น้อยลง จากเดิมเจ็ดวันเจ็ดคืน ปัจจุบันเหลือแค่วันเดียว การรวมกลุ่มภายในชุมชนส่วนใหญ่ เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ เช่น กลุ่มสานเสื่อกระจูด โครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีพพบว่าชุมชนบ้านทะเลน้อย มีการได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐ เช่น มีการปรับปรุงถนนภายในและนอกชุมชน

ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจพบว่า ชุมชนบ้านทะเลน้อยส่วนใหญ่มีอาชีพภาคเกษตรกรรม ที่หลักๆ คือ ผู้ชายมีอาชีพการประมง ส่วนผู้หญิงอาชีพสานเสื่อจากกระจูด อาชีพเสริมของชาวชุมชนบ้านทะเลน้อย มาจากการค้าขายของที่ระลึกในสถานที่ท่องเที่ยวทะเลน้อย และการขับเรือนำนักท่องเที่ยว อาชีพของชาวบ้านในแต่ละหลังคาเรือน พบว่ามีการประกอบอาชีพมากกว่าหนึ่งอาชีพขึ้นไป เพราะจะขึ้นตามความถนัดของผู้คนในชุมชนมากกว่า แต่อาชีพทุกอาชีพของชาวบ้านก็ยังคงพึ่งพาอาศัยจากทรัพยากรในทะเลน้อย เช่น การประมง ที่อาศัยแหล่งสัตว์น้ำจากทะเลน้อย รวมทั้งเป็นแหล่งเลี้ยงปลาในกระชังของชาวบ้านบริเวณริมขอบฝั่งทะเลน้อย

นอกจากนี้ยังมีอุปสรรคในการดำรงชีพของชาวบ้านในแต่ละหลังคาเรือนที่ต้องพบเจอกับปัญหาอุปสรรคในชีวิตประจำวัน คือปัญหาในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในทะเลน้อยและบริเวณโดยรอบของทะเลน้อย เนื่องจากทรัพยากรทุกประเภทในพื้นที่ ทั้งดิน น้ำ สัตว์น้ำ สัตว์ป่า ต้นไม้ ยังมีข้อจำกัดในการใช้ประโยชน์ และอุปสรรคในการทำมาหากินอยู่มาก เพราะจะเกี่ยวข้องในเรื่องของการเข้ามาจัดการโดยภาครัฐ ที่มีการประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเกิดขึ้นเมื่อปีพ.ศ.2518 หลังจากนั้นเป็นต้นมา ทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบจากการจัดการของรัฐ เช่นการออกกฎหมายห้ามมีการล่านกน้ำ บรรดานกเหล่านั้นได้เข้าทำลายพืชผลทางการเกษตร จนทำให้ชาวบ้านไม่สามารถปลูกข้าว ปลูกกระจูดได้อีก ในเรื่องราวเหล่านี้เขียนนำเสนอในบทต่อไป